

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

SENIOR JAKO OBĚŤ TRESTNÉHO ČINU

Autor práce: Radek Koželoušek, DiS.

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. František Šnitr

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s ust. § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění.

.....

Poděkování

Tímto chci velmi poděkovat vedoucímu bakalářské práce Mgr. Františku Šnitrovi za odborné vedení, za lidskost, ochotu a trpělivost, se kterou se mi věnoval během konzultací.

Děkuji mé těhotné přítelkyni za její trpělivost, podporu a všestrannou pomoc, bez které by vše bylo mnohem těžší a méně veselé.

ABSTRAKT

Koželoušek, R. *Senior jako oběť trestného činu: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2018. XX s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. František Šnitr.

Klíčová slova: Senior, stáří, viktimologie, viktimnost a viktimizace, oběť, trestný čin vraždy a formy páčání, prevence a její druhy, úvaha de lege ferenda

Práce vystihuje nejpodstatnější aspekty týkající se problematiky páčání trestné činnosti na seniorech, a to z pohledu vědního oboru viktimologie, který se danou problematikou zabývá. Dále je práce rozšířena o vybranou platnou legislativu, která dané téma obsahuje. Jsou zde vymezeny nejpodstatnější pojmy, které jsou klíčové k pochopení a samotné realizaci výkonu služby Policie ČR při zpracovávání trestné činnosti na seniorech a samotném jednání s nimi, jakožto s oběťmi trestného činu. V práci je zahrnuta problematika trestného činu vraždy, na níž navazuje statistická analýza týkající se vražd spáchaných na obětech starších 60 let od roku 2010 ve srovnání s celkovým počtem vražd na území ČR. Trestný čin vraždy, ačkoli není nejčastějším druhem trestné činnosti páchané na seniorech, je ukazatelem alarmujícího stavu, který opodstatňuje, proč jsou senioři označováni za rizikovou skupinu obětí.

Hlavním cílem bakalářské práce je teoreticky vymezit problematiku seniorů a v návaznosti potvrdit aktuálnost otázky seniorů jako rizikové skupiny obětí za pomoci poznatků z teoretických vědních disciplín a praxe.

Vedlejším cílem práce je zachytit a definovat vztah mezi seniorem a trestným činem. Nalézt nejúčinnější možnosti prevence. Zhodnotit současnou právní úpravu de lege lata, navrhnout změnu současné právní úpravy de lege ferenda a stanovený hlavní cíl podpořit kazuistikou případů vražd seniorů v ČR včetně zpracované analýzy trestné činnosti na těchto osobách.

ABSTRACT

Koželoušek, r. Senior as a crime victim: Bachelor thesis. České Budějovice: College of European and regional studies, z.u., 2018. XX. The head of the Bachelor thesis: Mgr. František Šnitr.

Keywords: The senior, old age, victimology, victim of a crime and victimization, the victim, the crime of murder and forms of committing, prevention and its types, reasoning, de lege ferenda

The work describes the most relevant aspects relating to the issue of committing crimes against the elderly, from the perspective of the field of Victimology, which deals with the issue. Further work is expanded to the selected valid legislation that the topic contains. There are defined the most important concepts that are key to understanding and delivering the service performance of the Czech police in the processing of criminal activities on the elderly, and the negotiations with them, as with the victims of the crime. The work includes the issues of the crime of murder, which follows a statistical analysis concerning the murders committed against the victims older than 60 years of age from the year 2010, compared to the total number of murders in the territory of the Czech Republic. Although the crime of murder is not the most common type of crime perpetrated on the elderly, it is a pointer to an alarming situation which justifies why seniors are called risk group of victims.

The main objective of the Bachelor thesis is to theoretically define the elderly and confirm the relevance of questions of seniors as a risk group of victims with the help of theoretical disciplines and practices.

The secondary goal is to capture and define the relationship between the senior and a criminal offence. To find the most effective prevention options. To evaluate current legislation de lege lata, to propose an amendment to the present rules de lege ferenda, and to promote the stated main objective by the case interpretation (history) of senior citizens murders in the Czech Republic, including processed analysis of the criminal offence to these people.

OBSAH

Úvod.....	8
1 Cíl a metodika bakalářské práce	10
2 Objekt zájmu: senior	11
2.1 Stáří a stárnutí	11
2.2 Periodizace stáří	15
2.3 Demografické údaje v ČR.....	16
2.4 Změny ve stáří	18
2.4.1 Tělesné změny a jejich možné souvislosti s viktimizací.....	18
2.4.2 Psychické změny a jejich možná souvislost s viktimizací.....	19
2.5 Obrazy seniorského věku.....	21
3 Viktimologie.....	23
3.1 Typologie obětí.....	24
3.2 Viktimnost.....	26
3.3 Viktimizace.....	27
3.3.1 Primární viktimizace	28
3.3.2 Sekundární viktimizace	29
3.4 Reakce oběti na trestný čin.....	30
4 Trestný čin: vražda	33
4.1 Skutková podstata	33
4.1.1 Objekt.....	34
4.1.2 Objektivní stránka	36
4.1.3 Subjekt	36
4.1.4 Subjektivní stránka.....	37
4.2 Formy páchaní trestného činu vraždy.....	39
4.3 Statistika.....	43
5 Prevence	47
5.1 Prevence formou vzdělávání seniorů	48

5.1.1	Geragogika	48
5.1.2	Cíl, funkce a podmínky edukace seniorů	50
5.1.3	Vzdělávací programy, zaměřené na seniory, v České republice.....	53
5.2	Legislativní prevence.....	55
5.2.1	Zákon o obětech trestných činů.....	55
5.3	Prevence ze strany PČR.....	56
5.4	Televizní reklama jako úspěšná forma prevence	57
6	Úvahy de lege ferenda.....	60
6.1	Implementace pojmu “zvlášť zranitelná oběť” do vybraných SKPTČ	60
6.2	Zrušení nutnosti souhlasu poškozeného (seniora) s trestním stíháním	62
7	Kazuistika	63
	Závěr.....	66
	Seznam použité literatury a zdrojů	68
	Seznam obrázků, tabulek a grafů.....	71
	Seznam příloh	72

ÚVOD

Téma této bakalářské práce bylo zvoleno „Senior, jako oběť trestného činu“, neboť trestná činnost páchaná na seniorech je v dosavadní policejní praxi velmi aktuální. Problematika trestné činnosti a cílové skupiny je obsahově blízká uvedenému studijnímu programu a jak již bylo napsáno, úzce souvisí zejména s profesí policisty.

Aktuálnost tématu byla a stále je vnímána nejen Policií ČR, ale také napříč společností a zákonodárci, což dokazuje přijetí zákonné legislativy, která označuje seniora jako rizikovou skupinu obětí.

Můžeme diskutovat o myšlence, která proběhne hlavou nejednomu člověku: „*A proč ti důchodci vlastně pouští do bytu lidi, které neznají, pod různými legendami, když jsou neustále seznamováni s riziky. Proč jsou tak neopatrní a lehkomyšní. Je vůbec možné seniory účinně vzdělávat, nebo to vzhledem k jejich důvěřivosti a kognitivním deficitům bude navždy lovná zvěř neetických a zkriminalizovaných osob?*“

Na tyto otázky (a nejen na ně) bude odpovídat tato bakalářská práce. Teoretická část je s ohledem na dané téma zaměřena na cílovou skupinu, tedy na „seniora“. Účelem této kapitoly je charakterizovat pojem senior za pomoci odborné literatury a vymezit různé pohledy na tuto „poslední“ část života. Dále se zabývá procesy stárnutí člověka, a jak tyto ovlivňují samotnou predikci stát se obětí trestného činu. Pro proniknutí do celé problematiky z pohledu policejní praxe je nutné v práci teoreticky vymezit vědní obor, který se zabývá oběťmi a z tohoto mimo jiné definovat důležité pojmy.

V bakalářské práci proto budou formou analýzy rozebrány teoretické poznatky moderních vědních disciplín. V rámci samotné analýzy bude prováděna komparace různých úhlů pohledu nejvýznamnějších badatelů, spisovatelů či výzkumníků.

Ačkoli se může zdát, že práce bude směřována k nejčastěji páchaným trestným činům na seniorech, opak je pravdou. Práce bude zpracována ve spojení s trestným činem vraždy, který z hlediska prevence může mít zásadní vliv na další chování potenciálních obětí, ale také rodinných příslušníků. Proto bude jedna z kapitol definovat trestný čin vraždy z juristického pohledu, jakož i z pohledu kriminalistiky.

Závěr teoretické části práce nabízí a hodnotí současné možnosti prevence. Pro zodpovězení otázky: „*Zda je současná prevence dostačující?*“, jsou v rámci rozsahu práce metodou syntézy uvedeny a rámcově zhodnoceny, v komparaci se zpracovanou statistikou k počtu vražd, současné a neznámější možnosti prevence. V práci je nabízena další možnost prevence. Je však zapotřebí také věnovat pozornost legislativě, která

cílovou skupinu zahrnuje. Bude uvedena úvaha de lege ferenda, jak by bylo možné vhodně novelizovat stávající podmínky pro trestní řízení, kde se obětí stal senior.

Praktická část je pak věnována kazuistice, která seznamuje s nejznámějšími z případů vražd seniorů v ČR.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Hlavním cílem bakalářské práce je teoreticky vymezit problematiku seniorů a v návaznosti potvrdit aktuálnost otázky seniorů jako rizikové skupiny obětí za pomoci poznatků z teoretických vědních disciplín a praxe.

Vedlejším cílem práce je zachytit a definovat vztah mezi seniorem a trestným činem. Nalézt nejúčinnější možnosti prevence. Zhodnotit současnou právní úpravu de lege lata, navrhnout změnu současné právní úpravy de lege ferenda a stanovený hlavní cíl podpořit kazuistikou případů vražd seniorů v ČR včetně zpracované analýzy trestné činnosti na těchto osobách.

V práci byly použity metody:

- Analýza poznatků teoreticko-vědních disciplín, statistických údajů a současné právní úpravy
- komparativní srovnání poznatků a názorů uznávaných osobností
- syntéza prevence

Cílem bakalářské práce je teoreticky vymezit problematiku seniorů a v návaznosti potvrdit aktuálnost otázky seniorů jako rizikové skupiny obětí. Dále pak zachytit a definovat vztah mezi seniorem a trestným činem. Nalézt nejúčinnější možnosti prevence a tento cíl podpořit kazuistikou případu vražd seniorů v ČR a analýzou trestné činnosti na těchto osobách.

2 OBJEKT ZÁJMU: SENIOR

„Stáří je tyran, který pod trestem smrti zakazuje veškeré radosti mládí.“

François de La Rochefoucauld

Stáří, stárnutí, senior nebo starý člověk. Jde o slova, která jsou každodenně používána v běžných rozhovorech. Avšak význam těchto slov je mnohdy odlišný. Pokud se dítěte zeptáme, kdo je pro něho starý, jeho odpovědí může být už i osoba ve věku okolo 30 let. U osoby kolem věku 30 let pak starým bude ten, kdo již bude v důchodovém věku, tedy okolo 60 let. Nakonec pro samotného seniora v důchodovém věku bude starý soused, kterému je 90 let. Ovšem i mezi těmi, které bychom mohli označit za staré nebo za seniory je spousta těch, kteří jsou vitální a plní životní energie. Někdy i více energií, než mladí lidé.

Postupně se tedy seznámíme s uvedenými pojmy: stáří a stárnutí, poté rozebereme periodizaci věku a s tím spojené změny, ke kterým v určité fázi života může docházet.

2.1 Stáří a stárnutí

Čím je stáří? Co znamená a jak se projevuje navenek i uvnitř?

Jean Améry, filosof a spisovatel rakouské národnosti, který byl pro svojí protinacistickou činnost vězněn v koncentračních táborech, stáří ve své knize „O stárnutí“ definoval takto: „*Být starý nebo jen stárnout, cítit se tak, znamená: mít čas vepsán do těla a do toho, co se kvůli stručnosti označuje jako duše. Být mladý značí: vrhat své tělo do času, jenž není žádným časem, nýbrž životem, světem a prostorem.*“¹

Na stáří lze hledět jako na poslední fázi lidského života. Protikladem je mládí. Stáří však nelze vyjádřit přesnou definicí, protože stáří je u každého jedince individuální a tudíž neexistuje bod v životě lidstva, který bychom mohli označit za okamžik nástupu stáří. Faktem zůstává, že stáří je obecně vymezováno jako chronologická hranice času (věku). Vývojem společnosti dochází k odbourávání přesvědčení, že věk je nutně spjat se stářím, jakožto vývojem lidského bytí. Především z výzkumů prováděných mezi lety

¹ AMÉRY, J. *O stárnutí: revolata a resignace*. Praha: Prostor, 2008. Střed (Prostor), 32 str., 176 str. ISBN 978-80-7260-207-0

2003 a 2007 bylo zjištěno: „Mezi těmi, kteří v existenci takové hranice věří, se hranice začátku stáří i hranice konce mládí snižuje.“²

I přes toto zjištění je nutné brát na zřetel, že věk 40 let, který je označován za konec mládí a věk 63 let, který je oproti tomu brán jako věk začátku stáří, nejsou samozřejmě nahodilými hodnotami. Tyto dvě věkové hranice odráží sociální strukturu existujících institucí, tedy především odchod do důchodu v případě stáří. Pro mládí lze zmínit populárně používanou fázi „krize středních let“, která je legislativně formalizována jako hranice dárcovství spermatu nebo možnosti mimotělního oplodnění, které je hrazené z prostředků zdravotního pojištění. Jde také o věkovou hranici, která je společností v České republice (dále jen ČR) stanovena jako hraniční pro možnost být zvolen prezidentem ČR nebo senátorem. „Exaktněji ovšem tento věk odráží především mediánový věk populační struktury ČR. Jinými slovy, na konci roku 2011 byla polovina populace ČR skutečně mladší než 40 let a polovina byla starší než 40 let.“³

Jak už bylo výše zmíněno, stáří je často spojováno se starobním důchodem. Jde o společensky vnímaný mezník, který definuje člověka jako starého. Ať už z pohledu společnosti, tak i v rámci subjektivního pocitu. Bližším zkoumáním však zjistíme, že ani v otázce důchodů není jednoznačně stanovena věková hranice pro odchod do důchodu, ale jde o výpočet, který se odvíjí od mnoha faktorů (pohlaví, vykonaná práce, počet dětí atd.). V roce 2011 byla v rámci ČR přijata tzv. „důchodová reforma“, která věk odchodu do důchodu neustále posouvá. Důvodem je podle odborníků kvalitnější lékařská péče. Z podstaty samotné důchodové reformy tudíž vyplývá, že dnešní generace třicetiletých půjde do důchodu o celých pět let později než současní důchodci. Je na místě otázka, zda se důchodového věku vůbec většina třicátníku dožije. Zarážející ale zůstává, že spodní hranice je legitimně vypočitatelná, ovšem horní hranice stanovena nebyla. Znamená to snad, že za deset let bude v očích společnosti důchodcem a tudíž starým až člověk ve věku okolo 70 let? V této kapitole je zapotřebí zmínit zprávu důchodového systému ministerstva práce a sociálních věcí ke schválenému zákonu pro rok 2019, která mimo jiné uvádí: „Zpráva o důchodovém systému v roce 2019 bude velmi pravděpodobně indikovat, že důchodový věk pro dosažení cíle, tj. v průměru jedné čtvrtiny života ve

² VIDOVIČOVÁ, L. *Kdy končí mládí, kdy začíná stáří a co je mezitím*. [online]. [cit. 2017-12-18]. Dostupné z <http://zpravodaj.genderstudies.cz/cz/clanek/kdy-konci-mladi-kdy-zacina-stari-a-co-je-mezitim>

³ VIDOVIČOVÁ, L. *Kdy končí mládí, kdy začíná stáří a co je mezitím*. [online]. [cit. 2017-12-18]. Dostupné z <http://zpravodaj.genderstudies.cz/cz/clanek/kdy-konci-mladi-kdy-zacina-stari-a-co-je-mezitim>

*starobním důchodu, by měla být u nejmladší posuzované generace narozené v roce 1994 stanovena na úrovni okolo 68,6 roku.*⁴

Je tedy jasné, že jednoznačně definovat hranici, kterou bychom opravdu člověka mohly označit jako „starého“, není jednoduché a možná i nemožné. Za jedno nejsou ani samotní odborníci na zkoumání lidského stáří ať už u nás, nebo ve světě.

Zkoumáním lidského stáří se zabývá věda, která se nazývá gerontologie. Hlavním cílem tohoto vědního oboru je zkoumat zákonitosti, příčiny, mechanismy a projevy stárnutí. Výsledkem jsou pak vědecké podklady pro zdravé stárnutí a stáří. Gerontolog pan Jedlička stárnutí specifikuje následovně: *„Stárnutí je celoživotní proces a v určitém slova smyslu stárneme od zrození. Každá etapa lidského života je jiná a každá je výsledkem etapy předcházející. Každé stádium vývoje člověka můžeme hodnotit také jako "ke stáří jdoucí", a to z hlediska změn, které jsou konec konců později čitelné jako typické rysy stáří. (...) Přestože mezi fyzickými změnami a psychikou existuje dynamický vztah vzájemného ovlivňování, mnoho autorů upozorňuje na relativní autonomii psychických funkcí. Takže sledovaná psychická funkce může "stárnout" u různých lidí různě a může se také podstatně lišit ve svém začátku involuce.*⁵

Stáří je tedy podle výše uvedené definice stárnutí výsledkem takového procesu. Výsledek stárnutí, a tedy stáří samotné, pak bude přímo závislé na prostředí, ve kterém člověk žil a současně tedy stárne. Dále pak stáří závisí na zdravotním stavu jedince od jeho samotného narození, životním stylu a v neposlední řadě na sociálně ekonomických a psychických vlivech. Sebehodnocení, adaptace a přijetí role v sociální struktuře bude hrát v samotném procesu stárnutí svojí podstatnou roli. Stáří bylo vědci rozděleno na kalendářní, sociální a biologické.

Sociální stáří je projevem změny v sociální roli jedince a jeho potřebách, životním stylu a ekonomické jistoty. Ovlivňujícími faktory sociálního stáří jsou ztráta životního programu a společenské prestiže, pokles nebo ztráta životní úrovně, osamělost, věková segregace a diskriminace. *„Za počátek sociálního stáří je obvykle vnímán vznik nároku na starobní důchod nebo skutečné penzionování. Sociální periodizace života často užívá označení první věk (předproduktivní, období dětství a mládí, učení, profesní příprava,*

⁴ *Důchodový věk má nová pravidla. Strop na 65 letech je dopředu zralý na odstřel.* [online]. [citace 2018-01-08]. Dostupné z https://www.mesec.cz/clanky/duchodovy-vek-ma-nova-pravidla-strop-na-65-letech-je-dopredu-zraly-na-odstrel/?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu

⁵ JEDLIČKA, V. *Praktická gerontologie: určeno pro zdravotní sestry pracovně zaměřené na nemocné osoby vyššího věku*. 2. přeprac. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1991, str. 13, 182 str. ISBN 80-7013-109-8.

získávání sociálních zkušeností), druhý věk (produktivní, období dospělosti, produktivita biologická i ekonomicko-sociální), třetí věk (postproduktivní, stáří), případně čtvrtý věk (období závislosti).“⁶

Stáří biologické nebylo dosud přesně vymezeno. Je to dáno důvody, které byly popsány výše. Biologické změny se liší u každého jedince a jsou tedy odrazem životního stylu v produktivním věku se zřetelem na ostatní faktory procesu stárnutí. „*Otázkou subjektivního pocitu stáří se s notnou dávkou vtipu zabývá například František Koukolík (2014). Jedna z kapitol jeho knihy Metuzalém se jmenuje „Přeji si zemřít mlád, jak nejpozději to bude možné“. Zde se můžeme seznámit s myšlenkou, že stáří bude zcela jistě vypadat jinak, než jak si představujeme v mládí. A že pravděpodobně nebude rájem, ale ani očištěm. Zdůrazňuje osobní zodpovědnost za svůj život, klade důraz na prevenci a poukazuje na hloupost dnešní generace, která je obézní, kouří, pije alkohol a zároveň se domnívá, že žije v kultu věčného mládí a nesmrtelnosti.“⁷*

Světově uznávaný fyzik a popularizátor vědy Marcus Chown, se na člověka dívá jako na soustavu buněk, které společně kooperují v předem nastavených protokolech lidského těla. Buňky se neustále rodí, vyvíjejí a umírají. Podle jeho slov jsme každých sedm let novým člověkem. Tato teze vychází z výzkumů, které ukázali, že lidské buňky, například tvořící žaludeční stěnu, se obnovují každý čtvrtý den a krevní buňky přibližně každé čtyři měsíce v roce. Za sedm let života dojde k obnově všech buněk v těle.⁸

I proto se lze přiklonit k názoru amerického lékaře Deepak Chopra, který zastává názor, že stáří je výsledkem sociální podmíněnosti. Na základě zmíněného výzkumu Marcuse Chowna je podporována jeho hypotéza, která říká, že člověk se pohybuje ve společenské hypnóze, neboli společensky vyvolané fikci, v níž člověk začne v předem očekávané fázi života pociťovat symptomy, které se normou společnosti očekávají. Podle jeho slov jde tedy o výsledný efekt naší mysli bez ohledu na reálné opotřebování organismu.⁹

⁶ KALVACH, Z.; MIKEŠ, Z. *Základní pojmy – stáří, gerontologie a geriatrie*. In KALVACH, Z.; ZADÁK, Z.; JIRÁK, R. et al. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2004, s. 47, 864 str.. ISBN 80-247-0548-6

⁷ MAZALOVÁ, Romana. *Efektivní vzdělávání seniorů ve vztahu ke klamavým prodejním praktikám*. Olomouc, 2016, str. 13, 184 str. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, katedra psychologie. Vedoucí práce Doc. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.

⁸ CHOWN, M. *Jaký to nádherný svět: pokus jedince porozumět všemu*. Zlín: Kniha Zlín, 2014, 390 str. Tema (Kniha Zlín). ISBN 978-80-7473-162-4

⁹ CHOPRA, D. *Nesmrtelné tělo, nekonečná duše: kvantová alternativa dlouhověkosti*. [2. vyd.]. Praha: Pragma, 2004, 348 str. ISBN 80-7205-178-4

Americká psychiatrička Elisabeth Kübler-Rossová, průkopník studií blízkosti smrti, ve své knize „Přežít svou smrt“, kde popisuje svůj životní příběh, s vážností napsala: „*Mohu to prohlásit s absolutní jistotou: Smrt neexistuje.*“¹⁰ Stáří lze tedy na podkladě životních zkušeností chápat jako podlehnutí ideologii z důvodu neznalosti ničeho jiného než je právě samotné stárnutí a smrt, jako přirozený vývoj lidského těla.

Myšlenku o možnosti zpomalit stárnutí, které je pouze projevem lidské neznalosti myšlenkových možností, odmítá a kritizuje známý český psycholog a terapeut Alois Urbiš. Jako pragmatik se domnívá, že zákony přírody každému organismu předurčily a vymezily čas pro „život“, a tento čas nelze prodloužit.

2.2 Periodizace stáří

Ať už je nebo není stáří projevem lidského myšlení nebo přirozenou formou vývoje organismu, je pro potřeby této bakalářské práce stáří vymezit v rámci periodizace.

V obecném pojetí lze uvést, že stáří je možné označit za poslední období ontogenetického vývoje člověka. Toto období je charakterizováno nezvratnými změnami (o těchto změnách bude blíže pojednáváno v dalších kapitolách). Na periodizaci neboli členění stáří existují názory, které se od sebe liší. Předkládám tedy porovnání, které bylo uveřejněno jako mezinárodně platné dělení stáří Světovou zdravotnickou organizací. Toto dělení bylo sestaveno současnými předními českými odborníky, kteří se dané problematice věnují.

Dělení stáří podle expertů:

- a) 60-75 let rané stáří;
- b) 75-90 let pokročilý věk, vlastní stáří;
- c) 90 a více let vysoký věk, dlouhověkost.¹¹

Současné orientační členění stáří podle Kalvacha a Mikeše:

¹⁰ KÜBLER-ROSS, E., HARDO, T., ed. *Přežít svou smrt*. Liberec: Dialog, 2013, str. 11, 120 str. Tajemství (Dialog). ISBN 978-80-7424-058-4

¹¹ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha : 2006, 332 str. ISBN 80-7367-124-7.

- a) 65-74 let: mladí senioři – problematika penzionování, volného času, aktivit, seberealizace;
- b) 75-84 let: staří senioři – problematika adaptace, tolerance zátěže, specifického stonání, osamělosti;
- c) 85 a více let: velmi staří senioři – problematika soběstačnosti a zabezpečení.¹²

Vágnerová člení stáří podobně:

- a) období raného stáří: 60-75 let;
- b) období pravého stáří: 75 a více let.¹³

Dohoda o tzv. věkové kategorizace Světové zdravotnické organizace udává členění následovně:

45 až 59 let; střední věk

60 až 74 let; vyšší věk

75 až 89 let; senium neboli pravé stáří

90 a více let; dlouhověkost

2.3 Demografické údaje v ČR

K 30. září roku 2017 žije v České republice 10 597 473 obyvatel (zdroj dat: Veřejná databáze ČSÚ). Z dat získaných ze stejné databáze Českého statistického úřadu vyplývá, že v roce 2016 bylo obyvatelstvo České republiky tvořeno populací ve věku nad 65 let z 18,3 %.

Demografická prognóza uvádí, že v roce 2030 bude obyvatelstvo České republiky tvořit 30,6 % lidí nad 60 let.

¹² KALVACH, Z.; MIKEŠ, Z. *Základní pojmy – stáří, gerontologie a geriatrie*. In KALVACH, Z.; ZADÁK, Z.; JIRÁK, R. et al. *Geriatric gerontologie*. Praha: Grada, 2004, str. 47, 864 str. ISBN 80-247-0548-6

¹³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. : dospělosti a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, str. 299, 398 str. ISBN 978-80-246-1318-5

Ačkoli zprávy o prodlužujícím se životě občanů ve světě jsou potěšující, což může poukazovat na zlepšující se zdravotní péči a zlepšující se podmínky pro život, je zapotřebí si uvědomit, že tato skutečnost také přináší problémy v ekonomické a sociální sféře. Platí, že osoby ve věku nad 60 let trpí častými zdravotními problémy, v důsledku kterých spotřebují cca 60 % kapacitního zastoupení zdravotní péče. Se zdravotní péčí pak souvisejí vynaložené náklady.

Obr. 1. Mapa administrativního členění jednotlivých krajů České republiky (dostupná z <http://www.camp.cz/Images/mapy/mapa-kraje-620.jpg>)

Kraj	Počet obyvatel nad 60 let	Počet obyvatel nad 65 let
Hl. m. Praha	317 504	238 631
Středočeský kraj	321 566	234 968
Jihočeský kraj	167 031	121 829
Plzeňský kraj	151 837	111 074
Karlovarský kraj	77 093	56 076
Ústecký kraj	206 123	150 338
Liberecký kraj	112 973	83 317
Královéhradecký kraj	150 135	111 172
Pardubický kraj	134 237	98 489
Kraj Vysočina	132 237	97 958
Jihomoravský kraj	302 180	224 044
Olomoucký kraj	166 153	122 257
Zlínský kraj	153 632	113 120
Moravskoslezský kraj	308 068	225 649
Celkově v ČR	2 700 877	1 988 922

Tab. 1. Počty obyvatel nad 60 a 65 let v jednotlivých krajích České republiky (data z <https://statistics.cz/csu/cz/so/analyzy-openform--2016>)

2.4 Změny ve stáří

Individualita u stáří je spatřována v tělesných a duševních změnách. Proces stárnutí je těmito změnami specifický. V daném procesu stárnutí se objevuje normální i patologická forma. Stáří nelze vnímat samo o sobě jako chorobný stav, avšak je důležité si uvědomit, že v průběhu stárnutí dochází k nahromadění nepříznivých vlivů. Z tohoto důvodu přibývá nemocných lidí. Zdraví má ve stáří jiné dimenze – za zdravého lze označit člověka, který netrpí žádnou zjevnou chorobou, cítí se zdravý a není závislý na pomoci druhých. Význam také hraje vlastní postoj k vlastním potížím.

2.4.1 Tělesné změny a jejich možné souvislosti s viktimizací

„Mnoho lidí se domnívá, že staří lidé jsou vesměs nemocní, nemohoucí, zmatení. I odborná veřejnost bývá zaskočena otázkou, kolik seniorů potřebuje celodenní péči. Odhady se pohybují kolem 10 %, realita je 3%.“¹⁴ Sama autorka Ludmila Čírtková připouští, že ve stáří, jak už bylo výše popsáno, dochází ke změnám našeho těla. S věkem obvykle tělesná hmotnost a BMI¹ stoupají. V určitém věku bylo vyzorováno, že dochází k poklesu. Zpravidla okolo sedmdesátého roku věku. Významnější je však tělesná hmotnost, kdy dochází k úbytku tělesné hmoty a přibývá tuk a vazivo. V souvislosti s tím dochází ke změně postoje a chůze. Krok jedince se vlivem tohoto procesu zkracuje a chůze se významně zpomaluje. Oběť, která se nemůže obratně a rychle pohybovat, je na první pohled „nejsnadnější“ obětí pro pachatele trestného činu. Dále také dochází k významným změnám, a to v oblasti smyslového vnímání. Zrak se z pohledu na smysly člověka dá považovat za nejdůležitější. Snížení zrakové ostrosti a zhoršení rozpoznání barev je dalším faktorem, který zvyšuje nebezpečí stát se obětí trestného činu. Dalším významným smyslem je sluch. I u tohoto smyslu dochází postupem věku ke změnám, dochází k ubývání sluchové ostrosti pro vysoké tóny, i když k tomuto dochází už přibližně od 10 let. U seniorů dochází k narušení schopnosti potlačovat rušivé šelesty v prostředí plném šumu, ačkoliv vnímání jediného komunikačního partnera je prozatím uspokojivé. V pozdějším věku se přidává i špatné slyšení tónů se střední a hlubokou frekvencí, vlivem čehož mají také problém s lokalizováním

¹⁴ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. str. 57, 191 str. ISBN 978-80-247-2014-2

zvuků. Zrak a sluch nám pomáhají v orientaci, dále pak v pozorování našeho okolí a odhalování potenciálních hrozeb a nebezpečí. Jsou-li tyto smysly oslabeny, dochází k oslabení vlastní bezpečnosti. Ať už je takový jedinec doma nebo na veřejnosti, je snadnou obětí. V souvislosti s výše uvedenými tělesnými změnami je pak senior méně obezřetný. V jeho touze porozumět, či lépe vidět, si netušíc připustí možného pachatele k tělu a nechá se přesvědčit k otevření bytu. Velký problém nastane i v momentě, kdy se senior stane obětí trestného činu a v rámci vyšetřování je jako oběť také mnohdy jediným svědkem. Pro zhoršené zrakové a sluchové smysly zpravidla vyšetřovateli pachatele popíše neúplně nebo vůbec žádný popis neposkytne.

Ke změnám však dochází i u ostatních smyslů jako jsou čich, chuť a hmat. Ty však samotnou pravděpodobnost stát se obětí nijak významně nezvyšují.

U tělesných změn je však potřeba zmínit úbytek funkcí vnitřních orgánů (např. srdce, plic, cévního systému, nervového systému apod.). Tyto změny způsobují různé nemoci a s nimi spojené problémy, díky nimž se senior stává znevýhodněn. Nemocný a starý člověk je přirozeně „oslabený“ jedinec.

2.4.2 Psychické změny a jejich možná souvislost s viktimizací

„V období stáří se různým způsobem mění i mnohé psychické funkce. Některé z těchto změn jsou podmíněny biologicky, jiné jsou důsledkem psychosociálních vlivů, mnohdy jde o výsledek jejich interakce. Doba, kdy se změny dané stárnutím začnou projevovat, jejich dynamika i způsob, jakým na ně starší lidé reagují, jsou individuálně rozdílné. Biologicky podmíněné změny prožívání, uvažování a chování starších lidí mohou být pouhým projevem stárnutí, a lze je z tohoto hlediska považovat za normální. Je to například celkové zpomalení, obtíže v zapamatování a vybavování, snížení frustrační tolerance atd.“¹⁵

Stáří je tedy charakteristické zhoršením především krátkodobé paměti. Dlouhodobá paměť bývá u většiny seniorů zachována. Dochází k zpomalení paměťových funkcí, což snižuje schopnost vybavit si zkušenosti a poznatky. Je tedy v souhrnu narušeno porozumění novým informacím. Zhoršení paměti může pachatel „využít“ pro záminku ke vpuštění do bytu, k zapůjčení peněz nebo podepsání nevýhodných smluv atd. V mnoha případech se pachatelé odvolávají na členy rodiny nebo využívají důvěřivosti a citlivosti seniorů.

¹⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II...: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, s. 299, 398. ISBN 978-80-246-1318-5.

Vytvářením povinnosti k rychlému rozhodnutí seniora a nátlaku na jeho osobu může dojít k jeho zmanipulování. Senior pak jedná pod nátlakem a je nucen jednáním pachatele k rozhodnutím, která by za normální situace neudělal. Příkladem jsou typické podomní nabídky ke koupi produktů nebo pořádané předváděcí akce ke zboží, jež jsou následně nuceni si zakoupit, a to i za několik desítek tisíc.

„Přehled základních psychických změn ve stáří:

- a) zhoršení paměti;*
- b) obtížnější osvojování nového;*
- c) nedůvěřivost;*
- d) snížená sebedůvěra;*
- e) sugestibilita;*
- f) emoční labilita;*
- g) změny vnímání;*
- h) zhoršení úsudku.¹⁶*

Dvě třetiny populace mají větší sklon k negativním emocím a k citové labilitě. Citové reakce jsou slabší. Vážnost a pláč převládají nad radostí a smíchem v jejich životě. Díky tomu dochází k náchylnosti na depresivní stavy a egocentrismus. Často bývá senior odkázán sám na sebe, a to vzhledem k tomu, že ovdověl. Z pohledu pachatele je osamocенý senior s labilitou snadnou obětí. Spoléhá se na to, že senior nemá v nikom zastání. Ve stáří se pak také objevují stavy zmatenosti a poruchy vědomí. Závažným problémem u seniorů, kteří už tak jsou dosti „oslabenými“ jedinci, je stařecká demence. Při této nemoci se senior občas neorientuje ani ve vlastním domácím prostředí. Nemusí vlivem této nemoci ani poznat vlastní rodinné členy. Tyto uvedené psychické změny zvyšují nebezpečí viktimizace.

¹⁶ VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory*. Praha: Grada, 2007, str. 12, 96 str. ISBN 978-80-247-2170-5.

2.5 Obrazy seniorského věku

S výše popsanými problémy, tedy tělesnými a psychickými změnami, souvisí obrazy seniorského věku, které jsou rozděleny podle životního postoje a způsobu chování seniorů. Podle autorky Ludmily Čírtkové se jedná o velmi významné faktory, které zvyšují viktimizaci.

Důvěřivé stáří

Jako mladí máme chuť na prosazování vlastních názorů a postojů k autoritám a úředníkům. Rádi s těmito lidmi „měříme“ své síly. V seniorském věku tento postoj upadá, až zcela vymizí. Naproti tomu stoupá respekt k takovým lidem a institucím. Důvěřivé stáří je tedy specifické „slepou vírou“, které je příliš. Toto si uvědomují podvodníci, kterým stačí falešná uniforma (např. plynaře, elektrikáře apod.), upravený vzhled a efektně prezentované sliby obchodních zástupců a podvodníků.

Podivínské stáří

Specifické vlastnosti seniora podivínského typu jsou lakota, zvýšená podezíravost, potutelnost, ulpívání na určitých postupech a jejich důsledné vyžadování. Není pochyb o tom, že jsou tyto vlastnosti dosti běžné pro českého seniora. Bohužel se jedná o dominantní vlastnosti, které jsou téměř neovlivnitelné z vnějšku. Jakýkoliv impuls ke změně z vnějšího prostředí takového seniora bývá odmítán a senior se stále chová podle svého zažitého standardu.

Bláznivé stáří

Bláznivé stáří je velmi úzce spjato s podivínstvím. Hranice mezi nimi je i mezi odborníky velmi nejistá. Někdy je obtížné určit, zda senior přišel o kontakt s realitou za dveřmi svého domova. Těžko lze poznat, zda senior žije svůj vlastní, pro nás nepochopitelný a nepředstavitelný, život a zda hovoří skutečně o věcech, které se staly nebo které se odehrávají jen v jeho mysli. Bludy, těžké a nápadné změny nálad mohou postihnout ve stáří každého z nás. Z pohledu odborníků je však zapotřebí varovat okolí seniorů, aby jeho slova nepřekládala ve smyslu - „starý člověk, a proto blázen“. Taková úvaha okolí je nepodložená a může být v určitých případech fatální.

Intelektově upadající stáří

Ubývání intelektových schopností jako nutnost specifická pro stáří je mylnou představou mnoha z nás. Existuje sice senilní demence, ale jedná se o onemocnění, a ne o stav, kterým bude postižen každý v seniorském věku. S příznaky demence by měli být seznámeni úředníci, policisté a další pracovníci, kteří se seniory pracují nebo se o ně starají. Přirozeně by se i o projevy demence měla zajímat rodina seniora, která je v prevenci a bezpečí seniora na prvním místě. Znalostí projevů demence se takto seznámený jedinec může vyvarovat nesprávnému vyhodnocení nastalé situace.

Nesnášenlivé stáří

Každý ve svém okolí zná seniora, jehož tolerance vůči okolí, a dokonce i maličkostem je na nejnižší možné míře. Projevem tohoto typu bude tedy silný pocit nesnášenlivosti vnějšího světa. Takový senior pak s největší pravděpodobností, mnohdy bez příčiny, vypěstuje zášť vůči konkrétním osobám. Důvodem může být cokoli, třeba jen fakt, že soused v určitý den a hodinu nevytřel veřejné schodiště a udělal to až druhý den. V tomto nesnášenlivém stáří existuje velká pravděpodobnost emocionálního chování. Projevem pak bude prudké jednání, jehož výsledkem může být síla a ničivé důsledky, ačkoli to od starého člověka naivní okolí nečeká. Takový senior dlouhodobě žijící v obraze nesnášenlivého stáří pak může nenadále jednat afektivně, dokonce až s kriminální agresí. Senior bez kriminální minulosti, jež se náhle zhostí role pachatele (mnohdy nerozumného útoku), je obvykle postižen stařeckou nesnášenlivostí.

Osamělé stáří

Ačkoliv se jedná o obraz seniorského věku uváděný jako poslední, nejedná se o typ, kterému není potřeba věnovat tolik pozornosti. Opak je pravdou. Osamělý člověk je snadnou potenciální obětí trestného činu. Osamělost jde zpravidla ruku v ruce s pocitem bezmoci. Do osamělosti se senior může dostat vlastním životním postoje, například i nesnášenlivým stářím, ale naproti tomu také může přijít o celou rodinu a zůstane sám.

3 VIKTIMOLOGIE

Obětem trestných činů se zhruba od počátku 50. let minulého století začala věnovat nauka, která byla nazvána viktimologie. Jedná se o složení latinských slov „viktim“ a „logos“ neboli „oběť“ a „nauka“. *„Viktimologie je vědní disciplína, která vědeckým způsobem zkoumá, k jakým změnám dochází v chování a prožívání obětí trestných činů. Zajímá ji, jakou roli hraje oběť v motivaci pachatele a jakým způsobem se „spolupodílí“ na interakci v průběhu trestného činu.“*¹⁷

Předmět viktimologie tvoří šest skupin jevů, které jsou zkoumány a těmi jsou:

- *osoba oběti (její biologické, psychické a sociální vlastnosti)*
- *vztahy mezi obětí a pachatelem*
- *proces viktimizace, zejména role oběti v něm,*
- *role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci,*
- *pomoc oběti, jejího odškodnění a rehabilitace,*
- *ochrana občanů před viktimizací.*¹⁸

Viktimologie je pokládána za součást kriminologie a přispívá k obohacení kriminologických znalostí, a proto je tato věda důležitá především pro prevenci. Je třeba dále zmínit, že v posledních letech vznikl relativně samostatný obor, a to kriminalistická viktimologie. Ta se především zabývá obětí jako zdrojem informací, které jsou dále využity v soudní praxi.

*„Viktimologie je tedy součástí kriminologické vědy zabývající se obětí trestného činu, její rolí v genezi a průběhu trestného činu a při jeho odhalování a objasňování, způsoby pomoci oběti po trestném činu a způsoby, jak zabránit viktimizaci potenciálních obětí.“*¹⁹

Tato věda přispívá svými poznatky i do praxe policistů. S daným oborem je seznamován policista na škole po jeho přijetí k policejnímu sboru. Ovšem ne v takové míře, jaké by bylo záhodno. Je zapotřebí si uvědomit, že policista, který postupuje podle

¹⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., str. 111, 431 str. ISBN 80-86473-86-4

¹⁸ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004., str. 140 - 141, 451 str. ISBN 80-7357-026-2

¹⁹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004., str. 141, 451 str. ISBN 80-7357-026-2

zákona č. 273/2008 Sb., o PČR, ve snění pozdějších předpisů, má podle tohoto zákona povinnost přijmout oznámení a o oznámení učinit zápis, například ve formě úředního záznamu o podaném vysvětlení podle ust. § 61²⁰. Při zpracování oznámení je nutné, aby se oznamovatel vyjádřil k sedmi kriminalistickým otázkám (kdo, co, kdy, kde, jak, proč a čím). A zde nastává situace, kdy policista nevhodně formulovanými otázkami, neempatickým jednáním a dalšími amatérskými chybami může nemalou měrou přispět k sekundární viktimizaci či ke znesnadnění objasnění věci a dopadnutí pachatele. Tato věda je tedy nedílnou součástí praxeologických postupů pro policistu a v této kapitole objasní některé pojmy a jevy, které jsou pro vedení výslechu a empatie se seniorem potřebné.

3.1 Typologie obětí

Zkoumáním obětí trestných činů odborníci informace o jejich chování roztřídili do příbuzných skupin (typů), které pro další vývoj a výzkum umožňují rychlejší a přehlednější orientaci. Důvodem takového roztřídění je především velké množství informací, které byly zkoumáním obětí získány. Schéma obětí již nabídli zakladatelé viktimologie Hans von Hentig a Benjamin Mendelsohn.

Mezi nejpoužívanější a prakticky nejcennější typologie obětí patří:

- *„typologie obětí podle zažitého trestného činu (kopírují obvyklé kategorie deliktů používané v kriminologii, nejčastěji se rozlišují následující skupiny či typy: obětí přímého fyzického násilí, obětí sexuálního násilí, obětí domácího násilí, dále obětí s majetkovou újmou způsobenou vloupáním do soukromí a obětí podvodů),*
- *typologie obětí podle reakce na trestný čin (rozlišuje se například obět' s expresivní a kontrolovanou reakcí podle intenzity vnějšího chování, nebo obět' pasivní, odevzdaná a obět' aktivní),*

²⁰ VANGELI, B. *Zákon o Policii České republiky: komentář*. Praha: C.H.Beck, 2009, str. 230, 364 str. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-142-0.

- *typologie obětí podle interakce „oběť – pachatel“ v době kolem spáchání trestného činu.*“²¹

Poslední z uvedených typologií, jež je založená na interakci oběti a pachatele, je také tou nejznámější. Tuto typologii poprvé použil egyptský viktimolog E. A. Fattah, který ji rozdělil na pět základních typů:

Zúčastňující se oběť

Jde o interakci, která nastala mezi účastníky před spácháním trestného činu. Tato interakce nezanedbatelně ovlivní motivaci pachatele. Ve většině spáchaných násilných trestných činů je tento typ spatřován, což je statisticky zachyceno. V tomto typu jde tedy o vzájemnou znalost pachatele a oběti před spácháním trestného činu.

Nezúčastňující se oběť

Jde tedy o opak předchozího typu. Zde se pachatel a oběť před spácháním činu vzájemně nepoznali. Motivace pachatele tak nemá přímou „vztahovou“ vazbu na oběť. Oběť nemohla vnímat potenciální ohrožení. Seznámení s tím, že je obětí tak nastalo až v momentě samotného útoku.

Provokující oběť

Taková oběť svým jednáním podcenila nebezpečnost situace. Její odhad osoby pachatele byl špatný. Záměrně či náhodně se vystavila situaci, ve které se pro pachatele stala objektem pro spáchání trestného činu. Tímto typem oběti se stávají jak ženy, tak ale i v některých případech muži.

Latentní oběť

Latentní neboli skrytá. Půjde tedy o typ oběti, jejíž újma nebyla způsobena veřejně. To tedy pro praxi znamená, že není pro okolí známá. Takový typ oběti je nejvíce spatřován u násilných trestných činů, kde je využíváno fyzické, psychické či sexuální násilí. Dále přirozeným prostředím pro takový typ bude rodina. Bude se jednat o případy,

²¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., str. 114, 431 str. ISBN 80-86473-86-4

kdy samotné oznámení trestného činu je spojeno s emocionální bariérou, především studem a strachem z pachatele. Nedílnou součástí bude také sexuální zneužívání dětí.

Nepravá oběť

Zde je role oběti získána shodou náhod, které byly pro oběť nešťastnými. Dále jde o případy, kdy pachatel oběť vybral omylem nebo nedopatřením. Důvodem tedy může být, že se osoba vyskytovala v nepravou dobu na nesprávném místě nebo útok byl směřován vůči jiné osobě. Někteří viktimologové se domnívají, že by do této skupiny měly patřit situace, kdy se osoba domnívá, že se stala obětí, aniž by to byla skutečnost.

Podle Zapletala a Novotného, kteří ve své knize uvádí, že bylo vypracováno mnoho typologií obětí, nebyla však žádná všeobecně přijata a za smysluplné pokládají třídění podle viktimologické viny, které zpracoval a navrhl Holyst, a to:

1. oběti, které zavinily svou viktimizaci

a) individuálně (např. oběť – provokatér),

b) příslušnosti k rizikové, negativně hodnocené skupině (např. prostitutka),

2. oběti, které nezavinily svou viktimizaci

a) individuálně (občan vystoupí na obranu přeřadené osoby a sám je přitom zraněn),

b) příslušností k rizikové, pozitivně hodnocené skupině (např. policista).²²

3.2 Viktimnost

Obětí trestného činu se může stát každý. Podle autorů Novotného a Zapletala je pravděpodobnost, že se jedinec stane obětí, rozložena nerovnoměrně. Riziko spočívá především na vlastnostech osoby, povolání, které vykonává a v neposlední řadě na samotné roli a chování jedince, nebo skupiny osob. Viktimností se pak vyjadřuje stupeň

²² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004., str. 148 - 149, 451 str. ISBN 80-7357-026-2

rizikovosti takové osoby stát se obětí. „*Viktimmnost je disponovanost jedince nebo skupiny osob stát se obětí trestného činu.*“²³

V interakci viktimmnosti a profese oběti byla mnoha výzkumy potvrzena nepochybná souvislost. Například při zkoumání u úmyslných trestných činů proti životu a zdraví, bylo prokázáno významné hledisko viktimmnosti u policistů, strážníků, hlídačů nebo také průvodčích.

S hlediskem viktimmnosti koreluje také věk oběti. Zejména pak u trestných činů s prvky násilí. Mladí lidé jsou velmi častěji obětí ublížení na zdraví, neboť se svým chováním a celkovým způsobem života vystavují nebezpečným situacím.

Z pohledu vlastností jedince stojí za zmínku lehkomyšlnost, dobrodružnost a nekritická důvěřivost, které byly výzkumem vyzorovány jako hlavní příčiny viktimmnosti.

Z dalších sociálních hledisek pak viktimmnost stoupá u cizinců, přistěhovalců nebo nábožensky jinak smýšlejících osob v místě, kde je odlišná skupina osob (pachatele/ů). Typickými zástupci z pohledu sociální viktimmnosti jsou osoby odlišující se svým sexuálním přesvědčením od konvenční normy např. homosexuálové.

S viktimmností jde úzce ruku v ruce také viktimmogenní situace. Jde o termín, kterým se označuje místo a časové momenty, ve kterých je zvýšené riziko ohrožení. Pakliže se takovému místu neboli viktimmogenní situaci nevyhneme, zvyšujeme pravděpodobnost, že se staneme obětí trestného činu. Příkladem je například noční procházka po parku, chůze po neosvětlených částech měst nebo obcí, pohyb v blízkosti nočních barů apod.

3.3 Viktimizace

Novotný a Zapletal ve své knize viktimmizaci definují následovně: „*Viktimmizace je proces, v němž se potenciální oběť stává obětí skutečnou.*“²⁴

²³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004., str. 141, 451 str. ISBN 80-7357-026-2

²⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004., str. 143, 451 str. ISBN 80-7357-026-2

Slovenská autorka Slávka Michančová ve své knize viktimizaci vymezuje takto: „*Viktimizácia označuje proces zraňovania a poškodzovania jedinca.*“²⁵ Dále Michančová upozorňuje na to, že viktimizace není jednorázový čin ani událost, která by časově ohraničila spáchání trestného činu.

Ludmila Čírtková k pojmu viktimizace uvádí: „*Trestný čin je pro oběť pouze počátkem, úvodním dějstvím. Startuje automaticky následující nutné pochody. Jde o celý proces, který nazýváme „viktimizací“.*“²⁶

Může se tedy zdát, že viktimizace začíná a končí útokem pachatele proti oběti. Zpravidla tento proces pokračuje i v době, kdy už oběť není napadána, popřípadě je v bezpečí. Praxe podložená výzkumem ukázala, že z hlediska psychologie oběti je újma, již oběť utrpěla, pouze úvodním dějem. Na tento dále navazují další zraňující, psychicky náročné momenty. Viktimizace byla rozdělena na dvě fáze: primární a sekundární viktimizaci.

3.3.1 Primární viktimizace

Jde o proces spojený, a to bezprostředně, s trestným činem. V důsledku toho dojde u oběti k primární újmě, kterou způsobil pachatel. Zpravidla půjde o poškození v přímé souvislosti s jednáním pachatele při útoku. K primární viktimizaci dochází vždy. „*Z pohledu oběti samotný trestný čin představuje pouze začátek, první dějství podstatně delších strastí. Osobnostně různě disponovaný jedinec se náhle a nečekaně střetává se svévolnou, racionálně těžko pochopitelnou újmou, která ho potkala nepřipraveného a bez přímého osobního přičinění. V tomto vnitřním stavu je mu po oznámení trestného činu připsána role poškozeného, ze které mu plyne mimo jiné řada povinností, jimž se musí v trestním řízení podrobit*“²⁷.

Z výše uvedeného lze snadno dovodit, že v případě primární viktimizace jde o jednání, které jde na konto samotného pachatele. Újma, která jeho jednáním vznikla oběti, obsahuje tzv. primární rány, které jsou podle Ludmily Čírtkové trojího druhu:

²⁵ MICHANČOVÁ, S. *Vybrané kapitoly z forenzej psychológie a viktimológie*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2009, str. 47, 87 str. ISBN 978-80-555-0116-1

²⁶ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. str. 11, 191 str. ISBN 978-80-247-2014-2

²⁷ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. str. 13, 191 str. ISBN 978-80-247-2014-2

- fyzická újma
- finanční újma
- emocionální újma

Fyzická újma

V případě fyzického ataku pachatele bude oběti způsobena škoda v podobě narušení fyzické integrity, jehož dopad může být lehkého charakteru (odřeniny, modřiny, lehce krvácející ranky apod.) nebo se může projevit jako těžké ublížení na zdraví (fraktura omezující běžný způsob života, devastační poranění měkkých tkání apod.) či usmrcení.

Finanční újma

V tomto případě bude následkem jednání majetková újma (poškození, ztráta) jakož i ušlý plat nebo mzda a náklady spojené se zdravotní péčí.

Emocionální újma

Z pohledu dlouhodobé rekonvalescence jde o újmu, která je pro oběť nejhůře zhojitelná. Zahrnuje psychické útrapy, které jsou objektivně těžko postihnutelné., protože se odehrávají ve vnitřním světě oběti. S finančními ztrátami pomůže povětšinou rodina a s fyzickou újmu zase moderní medicína, avšak emocionální újma, její projevy a časový horizont zotavení bude individualitou každého jedince. I objektivně prožívanou malou újmu na psychice může oběť vnímat velmi špatně, neboť psychické poškození nemusí být přímo úměrné rozsahu fyzické nebo materiální újmy.

3.3.2 Sekundární viktimizace

Sekundární viktimizace již není v příčinné souvislosti s dějem, kterého se na oběti dopustil pachatel. Jde o druhotné zraňování oběti, kterého se může dopouštět jak policista, postupující podle zákona č. 273/2008 Sb., o PČR, ve znění pozdějších novel a doplňků, při a po přijetí oznámení (např. nevhodným vedením výslechu poškozeného nebo necitlivým přístupem) ačkoli je třeba mít na paměti, že přijímá-li policista oznámení, je nutné zodpovědět, tak i rodina (např. obviňováním, že si za to může sama) a v neposlední řadě média, která čin zveřejní i s detaily případu. Ačkoliv sekundární viktimizace není pro každou oběť nutným procesem, zpravidla se jedná o psychicky náročnější situaci. *„O sekundární viktimizaci mluvíme teprve tehdy, když se do procedur, které odstartuje*

*oznámení nebo zveřejnění trestného činu, vloudí další nadbytečné zraňování oběti.*²⁸ Oproti primární viktimizaci, kde může dojít k fyzické újmě, finanční újmě nebo emocionální újmě, u sekundární bude újma výlučně psychického rázu. Zpravidla jde o pocity nespravedlnosti, nedůstojnosti a izolace. Jak ve své knize uvádí Ludmila Čírtková, sekundární viktimizace se projeví až po trestném činu a spouštěčem mohou být:

- orgány činné v trestním řízení (policie ČR, státní zástupce, soud)
- média
- okolí oběti

3.4 Reakce oběti na trestný čin

Reakce oběti na zkušenost s trestným činem je individuálním odrazem psychiky oběti. Záleží na tom, jaký trestný čin byl na jedinci spáchán a o jakou traumatizující událost se jedná. U závažnější trestné činnosti půjde o zátěž, která se vymyká zážitkům, na níž je lidská psychika připravena. Může dojít k zásadním změnám v pohledu na životní situace, na vztahy, které jsme doposud prožívali k druhým i sobě samému. Doposud jsme vnímali svět jako prostředí, které jsme vlastními silami mohli ovlivňovat a kontrolovat. Jednání obětí po spáchání trestného činu může být rozmanité a často i překvapivé pro okolí.

Dopad trestného činu na oběť záleží na třech faktorech:

- *previktimní osobnost*
- *okolnosti trestného činu (primární viktimizace) a*
- *reakce okolí (na trestný čin a přístup profesionálů a blízkých k oběti)*²⁹

²⁸ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. str. 16, 191 str. ISBN 978-80-247-2014-2

²⁹ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. str. 24, 191 str. ISBN 978-80-247-2014-2

Previktímní osobnost

Osobnost jedince vždy určuje míru, jakou bude následně prožívána role oběti. Jestliže se obětí trestného činu stal jedinec, který se vyznačoval zvláštní iluzí kontroly, je u něj pravděpodobné riziko přetrvávajících následků. Jedinec s postojem „mně se to nemůže stát, neboť mám svůj život zcela pod kontrolou“ bývá hluboce psychicky zasažen. Naproti tomu tzv. „poučená oběť“, neboli osoba, která po viktimizaci vyhledala odbornou pomoc v poradně pro oběti, chápe své prožívané pocity a přijímá situaci jako nezbytné zlo, se kterým je možné se vyrovnat. Neponaučená, naivní oběť je překvapena a v budoucí době může trpět nespavostí, děsivými sny nebo nekontrolovanými přílivy strachu. Zejména muži, kteří ve svém okolí vystupovali jako emocionálně lhostejní k nabytým podnětům, kdy se stylizovali do rolí psychicky robustních siláků, dochází k labilnímu poranění jejich osobnosti, přičemž zejména stud způsobuje dlouho skrývací a maskující pocity před svým okolím.

Okolnosti trestného činu

„Výzkumy, ale i zkušenosti z péče o oběti naznačují, že klíčovou roli pro výsledný dopad trestného činu mají následující okolnosti:

- *stupeň či míra násilí ukrytého v kriminálním činu,*
- *stupeň či míra ponížení či pošpinění oběti,*
- *hodnocení vlastního chování v průběhu činu,*
- *chování ostatních na místě incidentu.*“³⁰

Rozhodné tedy bude násilí, které je ukryté v chování pachatele. To se následně promítne v hloubce emocionálního poranění oběti. U trestných činů, při nichž pachatel použil fyzické násilí nebo hrozbu takovým násilím, bude důležité, jak se čin odehrál a k jakým následkům v průběhu došlo. To bude podstatné pro následné zpracování v mysli oběti. U trestných činů, kde pachatel užil násilí, aby se dostal do obydlí jiného s cílem odcizit věci, nebude pro oběť materiální škoda tím, co by jej ovlivnilo po psychické stránce. Daleko větší vliv má okolnost, že došlo k narušení osobní zóny. Podstatnou

³⁰ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. str. 25, 191 str. ISBN 978-80-247-2014-2

okolností, kterou oběť ovlivní, je způsob, jakým reagovala na signály nebezpečí (agresivně reagující oběť spontánně a bez rozmyšlení volí střet s útočníkem; pasivně reagující oběť není schopna racionálně vnímat, je psychicky ochromena; racionálně reagující oběť se chová, jako by byla na situaci mentálně připravena). Závaznější následky činu se objevují obvykle u obětí s pasivní reakcí.

Následné reakce okolí

Těsně po kritické události se oběti nacházejí ve stavu šoku. Jsou psychicky „rozhozené“, a to, co se stalo, nemohou pochopit. Do prožívání postižených osob by se měl co nejdříve vrátit pocit bezpečí – jak ve smyslu vnější jistoty (už mi nic nehrozí), tak vnitřní jistoty (mám kontrolu nad sebou i situací). Podpora nejbližšího okolí v době těsně po činu může výrazně ovlivnit návrat oběti do všedního života. Je postačující, když se v okolí oběti vyskytuje důvěryhodná osoba, která ví, co oběti pomáhá a co jí naopak škodí. Pro kontraproduktivní strategie zacházení s obětí trestného činu jsou typické dva mylné mýty:

- oběť musí co nejdříve na vše zapomenout, proto je třeba se k ní chovat, jako by se nic nestalo,
- oběť je nemocný člověk, vyléčí ji odpočinek, klid a farmaka.

Přesný opak je pravdou. Oběť na trestný čin nikdy nezapomene a na návrat do všedního života musí investovat vlastní energii. Potlačování skutečnosti blokuje přirozené mechanismy vyrovnání se s traumatem.

Čírtková, Vitoušová (2007) ještě doplňují chyby, ke kterým při prvním kontaktu s obětí často dochází. K těm patří:

- používání otřepaných klišé a frází („Vždyť to není tak hrozné.“),
- vyčítání a obviňování oběti („Pořád jsem ti říkala, ať zamykáš!“),
- uvádění nepravdy, obelhávání oběti, milosrdné lži,
- diagnostikování na místě („To nevypadá dobře.“),
- uspěchanost,
- sliby, které nelze dodržet („Neboj, toho zloděje brzy chytanou.“).

4 TRESTNÝ ČIN: VRAŽDA

Od malička je nám vštěpováno do naší paměti, že ubližovat někomu nebo krást jsou věci, které jsou špatné. Vzít někomu život je z pohledu hierarchie takového řazení nejhorší prohřešek vnímaný společností. Bohužel ne každý je v životě tímto vzorcem natolik ovlivněn, aby nic z uvedeného nespáchal. Nejčastějším trestným činem páchaným v naší společnosti je krádež. Ovšem krádež může být počátečním úmyslem pachatele, avšak jeho zruďné jednání může nakonec skončit smrtí obětí. Následující kapitola juridicky vymezuje trestný čin vraždy, způsoby páchaní a statistické údaje.

4.1 Skutková podstata

Vražda jako trestný čin upravuje Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších novel a doplňků, v Hlavě I. (trestné činy proti životu a zdraví), v § 140, kde vymezuje skutkovou podstatu tohoto trestného činu. V uvedeném zákoníku je skutková podstata trestného činu vraždy vyjádřena takto:

Vražda

(1)“ *Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.*“

(2)“ *Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.*“

(3) „*Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2*

a) na dvou nebo více osobách,

b) na těhotné ženě,

c) na dítěti mladším patnácti let,

d) na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci,

e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,

f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji

obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,

g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,

h) opětovně,

i) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, nebo

j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.“

(4) „Příprava je trestná.“³¹

Při pohledu do historie samotné vraždy, jakožto trestného činu před rokem 1990, zjistíme, že v tehdejší platném zákoně byla pouze jediná skutková podstata. Po roce 1990 byla přijata novela, která rozšířila skutkovou podstatu a to z tehdejší základní, popsané v prvním odstavci příslušného § 140 na kvalifikované skutkové podstaty, které jsou uvedeny v druhém a třetím odstavci. V těchto zmíněných kvalifikovaných skutkových podstatách zákonodárce vymezením tzv. okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, jednoznačně poskytl možnost soudu disponovat zvýšením trestu či uložení výjimečného trestu, oproti základní trestní sazbě, která činí 10-18 let.

Všechny skutkové podstaty v trestním zákoníku uvedené obsahují typové znaky. Těmito typovými znaky jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. V další části budou zmíněné typové znaky popsány ve vztahu k trestnému činu vraždy.

4.1.1 Objekt

Smyslem tohoto ustanovení je chránit lidský život. Je nutné zmínit, že právo na život a tudíž život jako takový je chráněn také na ústavní úrovni, a to článkem 6 z Listiny základních práv a svobod, kde je uvedeno: *Každý má právo na život.*³² Lidský život je tedy objektem příslušné skutkové podstaty. *„Předmětem útoku je pouze živý člověk,*

³¹ ČESKO. Zákon číslo 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009, Trestní zákoník, ve znění pozdějších novel a doplňků – čerpáno z Automatizovaného Systému Právních Informací – ASPI

³² ČESKO. Úplné znění Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky - čerpáno z Automatizovaného Systému Právních Informací – ASPI

kterým je dítě, které přestalo být lidským plodem, poté dospělý člověk až do okamžiku smrti v biologickém smyslu.“³³

Za důležité je tedy nutné považovat vymezení počátku a konce lidského života. Vědou trestního práva ve spojitosti se soudní praxí se plod stává živým člověkem, který je chráněn touto skutkovou podstatou, okamžikem začátku porodu. Tento závěr je podpořen a logicky odvozen od znění ustanovení § 142 trestního zákoníku (Vražda novorozeného dítěte matkou), podle něhož matka, rozrušením vyvolaným porodem, úmyslně usmrtí novorozené dítě při nebo bezprostředně po porodu.³⁴

*Pojem smrti je vykládán na základě poznatků lékařské vědy jako biologická smrt mozku (cerebrální smrt) – takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno.*³⁵ V odborné literatuře je hovořeno o ireversibilitě, neboli neschopnosti být uveden do původního stavu, čili stavu života. Z uvedeného tedy vyplývá, že oběť musí být nezvratně zbavena možnosti života, a to v příčinné souvislosti s jednáním pachatele. V praxi se tak může stát, že dojde k takzvané klinické smrti, kdy za současného stavu lékařské vědy lze i po zastavení životně důležitých funkcí, které dříve vedly ke smrti, obnovit tyto funkce a tím zachránit oběť před smrtí. Dojde-li ke smrti mozkového kmene oběti, i když jsou jeho ostatní funkce (dýchání nebo krevní oběh) uměle udržovány, jde taktéž o usmrcení oběti. Smrt člověka neboli *exitus*, může určit na základě platných právních norem pouze lékař.

K naplnění objektivní stránky trestného činu vraždy je tedy nezbytné usmrcení člověka. Takovým jednáním je jakékoliv zbavení života jiného, přičemž není rozhodné, jakých prostředků bylo použito. Jednání vedoucí k usmrcení jiného může být jednorázové nebo postupné a dlouhodobé. Vraždou proto bude jak zastřelení, probodnutí, tak i dlouhodobé týrání a nepodávání stravy seniorovi anebo déletrvajícím podávání jedu v dávkách, které postupně způsobí smrt. Jak bylo výše uvedeno, je k naplnění objektivní stránky nutné usmrtit člověka, neznamená to však, že v případě včasného lékařského zákroku, jímž je život oběti zachráněn, nebude pachatel trestně odpovědný za trestný čin vraždy. V daném případě by byl pachatel stíhán za pokus trestného činu vraždy ve smyslu ustanovení § 21 trestního zákoníku.

³³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník s komentářem, I. vydání*, Praha:C.H.Beck, 2009, str. 1298, 3285 s., ISBN 978-80-7400-109-3

³⁴ ČESKO. *Zákon číslo 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009, Trestní zákoník, ve znění pozdějších novel a doplňků* – čerpáno z Automatizovaného Systému Právních Informací – ASPI

³⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník s komentářem, I. vydání*, Praha:C.H.Beck, 2009, str. 1299, 3285 s., ISBN 978-80-7400-109-3

Teorie uvádí i možnost pokusu vraždy na takzvaném nezpůsobilém předmětu útoku. V praxi by šlo o případ, kdy by pachatel spáchal vraždu na mrtvole v úmyslu usmrtit, neboť v době, kdy jednal, nevěděl, že oběť je již po smrti. Naopak způsobilým předmětem útoku je i člověk, který je smrtelně nemocen nebo raněn takovým způsobem, že smrt je blízka a neodvratitelná. Za stejné je považováno taktéž usmrcení člověka umírajícího v útrapách, i přesto, že by pachatel jednal s jeho svolením (na žádost umírajícího) – euthanasie.

4.1.2 Objektivní stránka

*Objektivní stránka trestného činu vraždy je charakterizována usmrcením člověka, kterým se rozumí jakékoli zbavení života živého člověka.*³⁶ Při posuzování objektivní stránky není rozhodné, jakého prostředku pachatel k usmrcení použil nebo zda pachatel smrt způsobil jednorázově či postupně nebo dlouhodobě. Za vraždu se tedy považuje jak uškrcení, probodnutí, zastřelení, utopení či dlouhodobě trvající týrání neposkytováním dostatečného množství stravy nebo déletrvajícím podáváním jedů či omamných a psychotropních látek, což vede ke smrti oběti.

Pachatel může člověka zbavit života jak konáním, tak i *opomenutím takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen.*³⁷ (§112 trestního zákoníku) Nepostačí však porušení povinnosti, která vyplývá jen z morálních pravidel naší společnosti. Musí se jednat o zvláštní povinnost, kterou lze odlišit od obecné povinnosti konat a která je stanovena trestním zákoníkem.

4.1.3 Subjekt

Subjekt neboli pachatel trestného činu. Pachatel je ve skutkové podstatě trestného činu vraždy vyjádřen slůvkem „Kdo“. Z výkladu teorie práva lze snadno dovodit, že

³⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání*, Praha:C.H.Beck, 2009, str. 1300, 3285 s., ISBN 978-80-7400-109-3

³⁷ ČESKO. *Zákon číslo 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009, Trestní zákoník, ve znění pozdějších novel a doplňků* – čerpáno z Automatizovaného Systému Právních Informací – ASPI

v daném případě může být pachatelem kdokoli. Zákodárce tedy po pachateli pro trestnost nepožaduje žádné konkrétní vlastnosti, způsobilost nebo postavení, tak jako je tomu například u tzv. privilegované skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou podle ustanovení § 142 trestního zákoníku. Ve zmíněné skutkové podstatě totiž zákodárce jednoznačně označuje vlastnost pachatelky, kterou je mateřství. Nikdo jiný nežli matka tudíž nemůže být trestně odpovědná za tento trestný čin.

Pakliže by však došlo k usmrcení vlastním rozhodnutím, dále se říci, tak „vlastní rukou“, pak nejde o trestný čin, neboť v příslušném znění je uvedeno: „Kdo usmrtí jiného....“

4.1.4 Subjektivní stránka

Subjektivní stránka v podstatě vyjadřuje vnitřní stav pachatele, jeho postoj k jeho jednání. Zákodárce tedy požaduje, aby pachatel jednal s úmyslem jiného usmrtit. Jde tedy o trestný čin úmyslný. Z pohledu trestní odpovědnosti jde o obligatorní (povinný) znak. V daném případě je velmi obtížně zjistit zavinění, a proto jej orgány činné v trestním řízení dovozují na základě okolností činu a motivem. Dalšími okolnostmi jsou místo, čas a také nástroj, který pachatel užil nebo na jakou část těla útočil – vitální zónu, neboli místo s životně důležitými orgány. K dokazování úmyslu je často nezbytné vyjádření znalců z oboru psychiatrie či psychologie.

Judikatura - Rozsudek Nejvyššího soudu, R 20/69, také uvádí, že *k posouzení skutku jako přípravy vraždy (která je též trestná), není na překážku, že pachateli bylo zabráněno osobami přítomnými při činu v jednání, které by bezprostředně směřovalo k dokonání vraždy. A také, že existence překážky, pro níž pachatel nemohl bezprostředně zaútočit na předmět vražedného útoku, není rozhodná pro posouzení činu jako pokusu vraždy, třebaž šlo o objektivní, na vůli pachatele nezávislou překážku.*³⁸

K naplnění povinnosti úmyslu pak postačí, jestliže pachatel s následkem svého jednání byl v uvedené době srozuměn. „Srozumění pachatele u nepřímého úmyslu vyjadřuje aktivní volní vztah pachatele (viz shora) k způsobení následku relevantního pro trestní právo, čímž je míněna vůle, jež se projevila navenek, tj. chováním pachatele.

³⁸ BEZOUŠKA, P. ed. *Hlava sedmá: Trestné činy proti životu a zdraví* [online]. In: 12.1.2004 [cit. 2018-01-08]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/489518/clanek/trz.html>

*Způsobení takového následku však není přímým cílem pachatele, ani nevyhnutelným prostředkem (přímo ho nechce), neboť pachatel sleduje svým záměrem cíl jiný, který může být z hlediska trestního práva jak cílem relevantním, tak i cílem nezávadným. Přitom je však pachatel vždy srozuměn s tím, že realizace tohoto cíle předpokládá způsobení následku významného pro trestní právo, avšak tento následek je nechtěným, pouze vedlejším následkem jednání pachatele, se kterým je však srozuměn. Na takové srozumění pak usuzujeme z toho, že pachatel nepočítal s žádnou konkrétní okolností, která by mohla zabránit následku, který si pachatel představoval jako možný, a to ať už by šlo o jeho vlastní zásah, nebo o zásah někoho jiného.*³⁹

Srozumění pachatele bude u jednáních směřujících proti seniorům jednou z velmi důležitou okolností, která nakonec povede k trestnosti pachatele za trestný čin vraždy. V praxi se tak může stát, že pachatel měl v úmyslu seniora pouze připravit o všechny jeho úspory a cennosti, které má, ovšem aby zabránil možnosti, že při svém jednání bude chycen, rozhodne se oběti svázat ruce a do úst strčit takzvaný roubík. Jeho úmyslem je tedy pouze zmírnit možnost jeho dopadení přímo při činu, tedy eliminace možnosti, že by senior začal volat o pomoc nebo se pokusil z místa činu utéct. Poté, co pachatel získá svůj lup, rozhodne se oběť ponechat svázanou a s roubíkem, aby při jeho útěku z místa oběť nemohla rychle jednat a tím ohrozit jeho bezpečný útěk. Bohužel dojde k situaci, kdy oběť, v tomto případě senior, jehož fyzické schopnosti jsou vlivem vysokého věku již značně omezené, zemře. Smrt způsobí roubík v ústech, který dává oběti pouze omezenou možnost nádechu, což je v případě seniora smrtelné. Svázání rukou pak je omezení, které je pro seniora těžko překonatelnou překážkou a v souvislosti se všemi okolnostmi je smrt oběti nevyhnutelná. Zejména, žije-li taková osoba sama doma a rodina nebo pečovatelé za ní dochází jen sporadicky. Za smrt pak pachatel bude odpovědný, i když jeho úmyslem bylo oběť okrást a ne usmrtit. Byl však srozuměn s tím, že ke smrti může dojít.

Smrt seniora tak bude způsobena jednáním, jehož úmyslem bylo získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky, jak je uvedeno v odstavci třetím pod písmenem j) trestního zákoníku. Bude to velmi častá a typická skutková podstata, za které bude pachatel odpovědný, rozhodne-li se okrást seniora stejným nebo podobným způsobem.

³⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání*, Praha:C.H.Beck, 2009, str. 1300, 3285 s., ISBN 978-80-7400-109-3

Byla-li by obětí takového jednání osoba mladého věku, bylo by riziko smrti méně pravděpodobné.

4.2 Formy páčání trestného činu vraždy

Za posledních 20 let významně stoupá počet spáchaných vražd, mění se způsoby páčání včetně motivů, které pachatele vedou k tak zruďnému jednání. Způsoby páčání se utváří v závislosti na řadu faktorů, které charakterizují situaci, v níž se pachatel v době páčání nacházel a dále také osobní kvality samotného pachatele. Sem lze zařadit jeho znalosti, dovednosti, návyky, zvyky a také charakter. Znaky, které charakterizují způsob páčání, je možné rozdělit na obecné, společné pro většinu a specifické.

Typizaci způsobu páčání lze třídit podle následujících kritérií:

- *stupně připravenosti,*
- *faktu použití zbraně a*
- *volby způsobu usmrcení⁴⁰*

V návaznosti na samotné ustanovení § 140 trestního zákoníku čili na trestný čin vraždy, si můžeme povšimnout, že zákonodárce pod odstavec číslo 4) vložil trestnost za přípravu k uvedenému trestného činu. Lze tedy z uvedeného odvodit, že vraždy lze rozlišit podle stupně připravenosti, a to na:

- předem připravené a
- nepřipravené.

Vraždy předem nepřipravené

U vražd, které pachatel předem neměl připravené, bude útok proti životu jiného veden bezprostředně poté, co se pachatel rozhodl obět' usmrtit. Typickým příkladem k tomuto nepřipravenému jednání může být situace, kdy pachatel vyvíjí tlak na seniora,

⁴⁰ STRAUS, J. et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 84-85, 320 str. ISBN 978-80-7380-124-3

aby mu vydal veškeré své úspory. Senior ve strachu, že přijde o své jediné, mnohdy těžce uspořené peníze, tají místo jejich uložení. Pachatel je však předem informován o tom, že senior disponuje velkou finanční částkou. Nastává tedy pro pachatele předem nečekaná situace. Jeho úspěch je tedy podmíněn nutností seniora přimět k tomu, aby odhalil místo, kde má hotovost uloženu. Vlivem tohoto se pachatel rozhodne seniora fyzicky napadnout, a to i opakovaně. Poté si uvědomí, že po získání finančních prostředků bude lepší, když oběť zemře, čímž „možná“ sníží riziko, že by byl dopaden. Smrt své oběti tedy pachatel v původním scénáři neměl, ale rozhodl se až během samotného činu.

Vraždy předem nepřipravované jsou tedy typicky páchany v situacích, které jsou pro pachatele nepříznivé. Takovou situací může být přítomnost svědků nebo místo, ke kterému má pachatel úzký vztah. Většina nepřipravených vražd je páchána buď beze zbraně (např. zardoušením, ukopáním), nebo pomocí nástroje, který měl pachatel zrovna po ruce a který často posléze na místě činu zapomněl. Tito pachatelé se často k činu spontánně doznávají, či jej dokonce sami oznamují. Vzhledem k tomu, že k vraždě došlo až vlivem situace, nemají předem připravenou obhajobu nebo jí alespoň nemají promyšlenou, a proto v případech, kdy jsou dopadeni krátce po činu, je snazší dosáhnout takticky vedeným výsledkem pravdivého přiznání.

Samozřejmě není vyloučena možnost, že pachatelé i nepřipravených vražd mohou důmyslně utajovat takové spáchání. Zejména, jedná-li se o recidivistu (osobu již pravomocně odsouzenou před spácháním dalšího trestného činu) anebo o osobu, která má možnost a čas pokusit se své jednání utajit.

Vraždy předem připravované

Tento druh vraždy, jak už ze samotného názvu vychází, jsou specifické v přípravě. Tato spočívá ve stupni promyšlení, kdy si pachatel spáchání připravoval a rozmyšlel. Často jsou v samotné přípravě spatřovány prvky důslednosti, důmyslnosti a plánovanosti provedení. Závěr pak pachatelé věnují utajení, kdy jejich cílem je maximalizovat obtížnost objasnění skutku a jejich dopadení. Mezi úmyslem spáchat vražedný akt a útokem samotným je časový úsek, během něhož pachatel (popřípadě spolupachatelé) vyvíjí různorodé aktivity k vytváření vhodných podmínek pro zjednodušení a utajení vraždy. Příprava spočívá v mnoha fázích. Nejprve dochází k vytipování vhodné oběti. S výběrem oběti úzce souvisí motiv pachatele. U seniorů tak s největší pravděpodobností bude možná finanční úspora, a tudíž majetkový zisk. Dále bude pachatel při přípravě sledovat samotnou oběť, aby zjistil její zvyklosti a vybral tak nejvhodnější místo a čas,

kde dojde k útoku (pachatel například může sledovat důchodce vyzvedajícího si důchod na poště a samotného důchodce pak přepadne na nejvíce opuštěném místě). V neposlední řadě se pachatel pokusí o navázání kontaktu s obětí (nejvíce využíváno u vražd páchaných v místě bydliště, kdy pachatelé využívají důvěřivosti obětí). Příprava dále pojímá opatřování nebo úpravu zbraní a předmětů k spáchání připravovaného činu. S touto přípravou může jít ruku v ruce také inscenace různých událostí a scénář obměkčující citové vnímání pachatele samotnou obětí (např. scénář, kdy se pachatel stal obětí přírodní katastrofy a přišel o střechu nad hlavou a veškeré peníze). V mnoha případech už byla vypořádána snaha vytvoření podmínek pro přemístění mrtvolky či případné rozčlenění a likvidace těla (znetvoření obličeje oběti, odstranění článků prstů z důvodu daktyloskopie – důvodem je ztížení identifikace oběti, popřípadě zničení zpravidla největšího nositele stop, kterým je tělo samotné). Jako poslední a nejdůležitější bod přípravy je pak samotné alibi pachatele na dobu spáchání činu tak, aby co nejvíce ztížil orgánům činným v trestním řízení vyšetřovací verzi vedoucí k identifikaci pachatele. Ve shrnutí je pak taková připravená vražda situací pro pachatele příznivější. Pachatel se připravuje na veškeré chyby, kterých by se mohl dopustit a snaží se je minimalizovat nebo se jich vůbec nedopustit, jakož i na situace, které by mohly nastat (např. svědkové). Tímto způsobem ztěžuje objasnění věci, a tudíž i jeho samotné zatčení a postavení před soud. Příkladem může být latence místa spáchání, vlivem čehož dochází k zániku relevantních stop na takovém místě, popřípadě na oběti samotné. U takových vražd (zejména se sexuálním a loupežným motivem) je vysoké riziko recidivy (opakování), zejména, nabyli-li pachatel dojmu, že jeho zločin „vyšel“, neboť jej nikdo nezjistil, a tudíž nebyl orgány činnými v trestním řízení vypátrán. U připravovaných vražd si pachatel přináší na místo činu zbraň a po dokonání činu si ji zase odnáší. Spolu s tímto pak pokračuje v jednání utajující čin. Dosáhnout tak u pachatele pravdivé výpovědi bývá velice těžké, neboť má promyšlenou verzi své obhajoby a může mít i nepravdivé alibi.

Podle faktu užití zbraně vraždy dělíme na:

- *spáchané beze zbraně a*
- *se zbraní⁴¹*

⁴¹ KONRÁD, Z. et al. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, 219 str. ISBN 80-85981-39-4 (brož).

V paragrafu 118 trestního zákoníku je uvedeno, kdy je zbraň považována za předmět určený k spáchání trestného činu. Ustanovení bylo zákonodárcem upraveno takto: „*Trestný čin je spáchán se zbraní, jestliže pachatel nebo s jeho vědomím některý ze spolupachatelů užije zbraně k útoku, k překonání nebo zamezení odporu anebo jestliže ji k tomu účelu má u sebe; zbraní se tu rozumí, pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším.*“⁴²

Vraždy beze zbraně jsou nejčastěji páchané zardoušením, utopením, otrávením, ubitím nohama a rukama či údery hlavy o tvrdý předmět. Domnívám se, že každý si dovede představit škálu zbraní, které lze ke spáchání vraždy použít. Považuji za zbytečné je zde vyjmenovávat a podrobně se jim věnovat. Použití zbraně u trestného činu vraždy lze snadno zjistit. Už při samotném ohledání místa činu (nalezených stop) a prohlídce těla lékařem, koronerem či soudním lékařem, je mnohdy možné určit, o jakou zbraň se jednalo (např. bodnořezná nebo střelná). Následně jsou na základě kriminalistické identifikace stop zjišťovány vlastnosti a znaky použité zbraně, případně se zbraň individuálně (či alespoň druhově nebo skupinově) identifikuje. Fakt, že pachatel k spáchání vraždy užije zbraň, je podstatnou skutečností pro určení vyšetřovacích verzí a vytipování samotného pachatele. Způsob, jakým pachatel zbraň užil, může vést k úvahám o minulosti, profesi nebo zájmech pachatele (např. prodělaný výcvik).

Podle volby způsobu usmrcení rozlišujeme základní faktory usmrcení, kterými jsou:

- *faktory fyzikální (elektřina, teplo, bodné rány, udušení atd.),*
- *chemické a fyzikálně chemické (např. jedy, léky),*
- *biologické (ponechání bez potravy, nepodání inzulínu diabetikovi atp.),*
- *psychické (např. vražda vyčerpáním) a jiné.*⁴³

Výběr faktorů je odrazem objektivních i subjektivních možností pachatele.

⁴² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání*, Praha:C.H.Beck, 2009, str. 1159, 3285 s., ISBN 978-80-7400-109-3

⁴³ KONRÁD, Z. et al. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, 219 str. ISBN 80-85981-39-4 (brož)..

4.3 Statistika

Každoročně vydává Policejní prezidium ČR formou policejních statistik celkový přehled páchané trestné činnosti či jednotlivých trestných činů. Statistiky jsou sestavovány podle různých hledisek. Takovými hledisky jsou např.: počty spáchaných určitých trestných činů, jejich objasnění, pohlaví pachatele, věk poškozených, motivy, finanční či majetkové škody apod.

Aby bylo možné hovořit o aktuálnosti v oblasti prevence seniorů, jakožto obětí trestného činu vraždy, je zapotřebí na začátku této podkapitoly sestavit tabulku o počtu vražd bez jakéhokoli rozčlenění. Vzhledem k tomu, že pro uvedenou bakalářskou práci bylo pracováno s daty za roky 2010 až 2016, níže je zpracovaná tabulka, v níž je sestaven přehled spáchaných vražd na území ČR podle jednotlivých (sledovaných) roků. První sloupec je tedy tvořen sledovaným rokem, druhý sloupec ukazuje počet spáchaných vražd a ve třetím je počet vražd na seniorech. Je zapotřebí dodat, že pojem “senior” pro policejní praxi, byl zaveden v roce 2014. V uvedeném roce tak byl ve statistikách tento pojem propojen s obětí, která dosáhla věku 65 let. Vzhledem k další kapitole, týkající se prevence, bylo pro sestavení následujících tabulek pracováno s daty, které zahrnují oběti od 60 let věku.

K sestavení následujících tabulek a grafů byla použita data, která poskytlo Policejní prezidium České republiky, Ředitelství pro podporu výkonu služby, odboru informatiky a provozu IT.

ROK	CELKOVÝ POČET VRAŽD V ČR	CELKOVÝ POČET VRAŽD OBĚTI VE VĚKU OD 60 LET
2010	173	21
2011	173	23
2012	188	24
2013	182	17
2014	160	15
2015	155	17
2016	136	17
CELKEM	1167	134

Tab. 2. Počty vražd v celkovém přehledu za sledované období

Počty vražd s výšečí sledované skupiny osob ze vymezené období v procentuálním vyjádření

Graf 1. Počty vražd s výšečí sledované skupiny osob za vymezené období v procentuálním vyjádření

Z tabulky a grafu je patrné, že v letech 2010 až 2016 bylo spácháno na území ČR 1167 vražd (včetně kvalifikace jako pokusu trestného činu vraždy), přičemž z tohoto počtu byly ve 134 případech oběťmi senioři ve věku nad 60 let. Jedná se tedy o 11,5 % z celkového počtu, kdy lze konstatovat, že se jedná o velmi alarmující zjištění. Alarmující zejména proto, že oběťmi jsou senioři českého státního občanství, kdežto ve zbývajících 88,5 % případů jsou vraždy z velké části páčány mezi cizinci pobývajícími na území ČR.

Pro představu o demografickém vyjádření počtu vražd na území ČR, kde byly oběťmi senioři (osoby nad 60 let), je níže zpracovaná tabulka podle jednotlivých krajů ČR.

kraj	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	celkem
hl. město Praha	1	0	5	2	1	4	2	15
Plzeňský	1	1	0	0	0	0	0	2
Karlovarský	1	0	1	1	1	0	1	5
Středočeský	1	7	2	4	2	2	3	21
Ústecký	3	1	1	1	7	1	2	16
Liberecký	0	2	1	1	0	0	1	5

Pardubický	2	0	4	1	0	1	2	10
Královéhradecký	0	2	3	0	0	0	1	6
Jihočeský	0	3	0	1	1	1	1	7
Vysočina	2	1	0	1	0	1	1	6
Jihomoravský	1	1	0	0	2	4	1	9
Olomoucký	1	1	1	1	0	1	2	7
Moravskoslezský	5	1	3	3	1	1	0	14
Zlínský	3	3	3	1	0	1	0	11
celkem	21	23	24	17	15	17	17	134

Tab. 3. Počty vražd na seniorech ve věku nad 60 let v ČR po jednotlivých krajích

Pro lepší představu je tabulka převedena do grafu, který v procentech rozděluje celkový počet vražd na jednotlivé kraje.

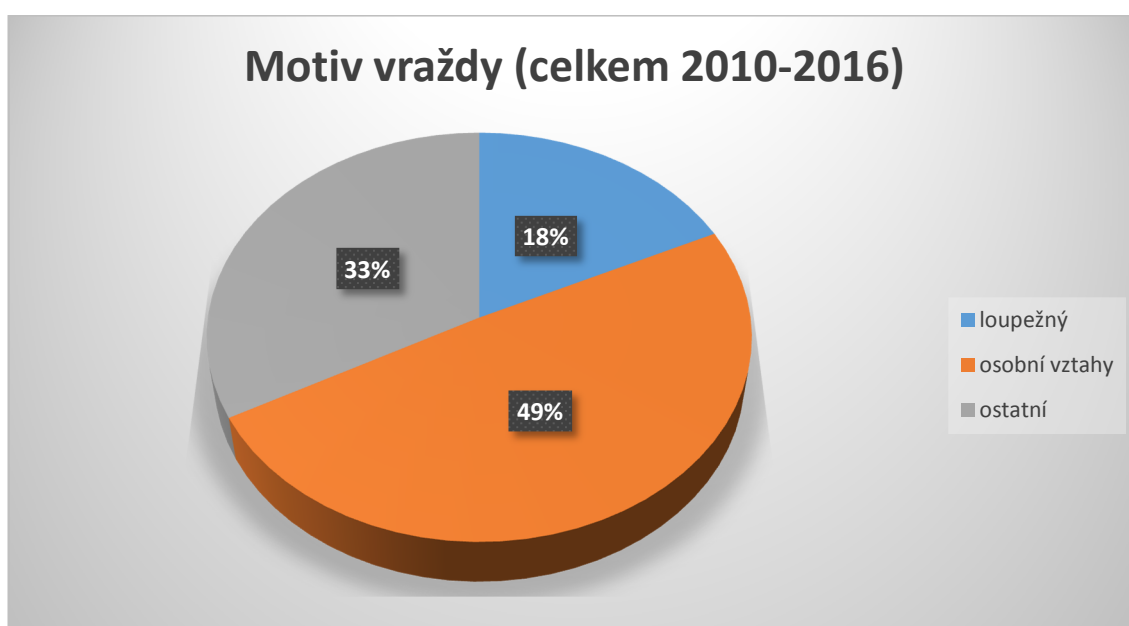

Graf. 2. Procentuální znázornění z celkového počtu vražd v letech 2010-2016 po jednotlivých krajích na seniorech ve věku nad 60 let

Následující tabulka kvantitativně, v návaznosti na počty vražd v jednotlivých letech, ale i v souhrnu, vyjadřuje, kolik případů bylo motivováno majetkovým prospěchem (tedy jako loupež), osobními problémovými vztahy s obětí a kolik nelze začlenit ani do jedné skupiny (označeno jako ostatní). Společně s tabulkou je uveden graf, který procentuálně znázorňuje motivování pachatelů za celkové období od roku 2010 do roku 2016.

MOTIV	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	celkem
LOUPEŽNÝ	4	3	8	2	5	1	1	24
OSOBNÍ VZTAHY	10	11	10	11	4	7	13	66
OSTATNÍ	7	9	6	4	6	9	3	44

Tab. 4. Počty vražd podle motivu pachatele na seniorech ve věku nad 60 let

Graf. 3. Procentuální znázornění počtu vražd podle motivu pachatele v letech 2010-2016 na seniorech ve věku nad 60 let

Zjištění, že osobní vztahy jako příčina vraždy jsou téměř v polovině případů, je přinejmenším závažné. V souvislosti s nárůstem kriminality v oblasti majetkové trestné činnosti by se dalo očekávat, že loupežný motiv bude zastoupen ve větší míře. Nicméně lze konstatovat, že osobní vztahy jsou často motivovány právě ziskem rodinného majetku nebo financemi.

5 PREVENCE

Před samotným zpracováním programu prevence, ať už z hlediska vzdělávání seniorů nebo legislativy ČR, je zapotřebí vzít v potaz výše uvedenou analýzu trestné činnosti na seniorech. Ačkoli je tato práce teoreticky zaměřena na nejtěžší zločin na člověku, tedy trestném činu vraždy, bylo zmíněno, že k tomuto trestnému činu dochází ve většině případů jako sekundární jev. Primárním úmyslem pachatele je získat majetkový prospěch. Úmysl vraždit pak tedy může být situačním rozhodnutím pachatele v podobě ztížení jeho dopadení orgány činnými v trestním řízení nebo jako projev agresivního jednání vyvolané nedosažením jeho primárního cíle (získat majetkový prospěch).

Z dat Policie ČR vyplývá, že kriminalita, která je páchána na seniorech, vykazuje nízkou objasněnost, ale také se statistici domnívají, že je zde velká míra latence. Důvodem pro rozhodnutí seniora neoznámít, že na něm byl spáchán trestný čin, může být mnoho např.: činu se dopustil člen rodiny, stud nebo nevědomost, co v takovém případě dělat. Je třeba vzít v potaz, že u seniorů je ve většině případů zhoršena kognitivní schopnost, která má vliv na další postup vyšetřování policie, která se tak dostává do důkazní nouze. Dopadení pachatele je pak velmi ztížené. To v samotném důsledku u pachatele vyvolává povzbuzující motiv k dalšímu páchání trestné činnosti na seniorech. Kriminalita páchaná na seniorech se pak v porovnávání s kriminalitou páchanou na jiných cílových skupinách jeví kvantitativně výše, a z tohoto důvodu je pak ve výročních zprávách o vývoji kriminality ve všech Krajských ředitelstvích Policie ČR, popisována s dodatkem na upozornění vysokého rizika a tudíž nutnosti se tímto fenoménem zabývat. Prodlužující se věk společnosti, nízká porodnost, zadluženost společnosti a další faktory pak vyvolávají předpoklad nárůstu takovéto trestné činnosti vůči seniorům.

Výchova a vzdělávání jsou celoživotní procesy, které nejsou jen součástí dětství a mládí tak, jak by se na první pohled mohlo zdát. Vzdělávání seniorů v rámci prevence nejen před trestnou činností, ale i dalšími oblastmi života, by měla být samozřejmost. Zda se projeví zájem seniorů o takové programy, je otázkou. Výzkumy však v této oblasti prokazatelně potvrzují, že jakákoliv vzdělávací aktivita, které se účastní osoby v postproduktivním věku, má za důsledek zvýšení pocitu důstojnosti včetně životního uspokojení. Dále vedou k začlenění ve společnosti a také k fyzické a duševní pohodě. Samozřejmostí je pak orientace v nové společnosti, která může být pro takové osoby často matoucí. Důležité je vytvořit u seniorů schopnost samostatně se rozhodnout. Vzdělávání

v takové životní fázi je nutností k úspěšnému pochopení života v tak rozmanitě měnící se společnosti.

V následující části se čtenář seznámí s možností edukace (vedení vpřed) seniorů a specifikách, která samotné vzdělávání v pozdějších věku obsahuje. Seznámení je podmínkou pro úspěšnou práci s osobami seniorského věku, čímž je dosaženo lepších preventivních výsledků například formou přednášek.

5.1 Prevence formou vzdělávání seniorů

5.1.1 Geragogika

Výchovou člověka se zabývá několik věd. Z celého celku je nejrozvinutější pedagogika. Historický vývoj byl postaven na poznacích vztahujících se k výchově dětí. Dalším vědním oborem je andragogika. Jde o relativně novou vědu z posledních dvou století, jejímž objektem jsou dospělí jedinci, kdy se zabývá jejich výchovou a vzděláním. Co se týká teorie seniorů, touto se zabývá vědní obor s názvem geragogika. Ta byla vytvořena v posledních desetiletích, a tudíž je vědou nejmladší. Fakt, že se jedná o nejmladší vědní obor, dokazuje i terminologie neustáleného názvu. „*Kromě názvu geragogika se objevují také názvy gerontagogika a gerontopedagogika.*“⁴⁴ „*Velmi stručně je možné geragogiku vymezit jako výchovu ke stáří a ve stáří.*“⁴⁵ Jejím úkolem je tedy zabezpečit komplexně péči, podporu a potřebnou pomoc seniorům k zajištění a uspokojení jejich potřeb nemedicínské povahy, avšak paralelně s ní.

Je zapotřebí si uvědomit, že rozdílem mezi učením v mládí a učením ve stáří je dobrovolnost. Vzdělávání starších (seniorů) je projevem jejich vůle, která ovšem může, a dovolím si napsat, že by měla být, podpořena společností a státem. Pravdou ovšem zůstává, že účast seniorů na vzdělávání tzv. Školách třetího věku je velmi malá.

⁴⁴ PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ R. *Gerontagogika - Úvod do teorie a praxe seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. str. 7, 92 str. ISBN 80-244-0879-1

⁴⁵ ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L., *Edukace seniorů – geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, str. 18, 232 str. ISBN 978-80-247-9917-9

Níže uvedená tabulka autora Knowelse, kterou ve své knize zmiňuje Špatenková a Smékalová⁴⁶, prezentuje vývoj potřeby aktérů vzdělávání, změny jejich motivace, přístupu k učení i očekávání v průběhu života. V tabulce jsou pro srovnání uvedeny tři nejrozvinutější vědní obory zabývající se učením a to pedagogika, andragogika a pro nás důležitá geragogika.

	Pedagogika	Andragogika	Geragogika
Vzdělávající	Učitel určuje, co a jak se bude učit, pak to prověřuje.	Lektor účastníky podporuje a povzbuzuje k sebeřízení.	Lektor jako facilitátor a partner pro komunikaci.
Vzdělávaný	Žák, student, dítě, adolescent. Je závislý.	Účastník vzdělávání (dospělý), je nezávislý.	Účastník vzdělávání (senior). Nemusí být zcela nezávislý, ale chtěl by být.
Přístup	Subjekt-objektový přístup	Subjekt-subjektový přístup.	Spíše objekt-subjektový přístup.
Zkušenosti účastníka vzdělávání	Životní zkušenosti žáka nejsou příliš bohaté.	Zkušenosti účastníka jsou cenným zdrojem.	Účastník vzdělávání má značné a cenné životní zkušenosti.
Očekávání účastníka	Žáci se učí to, co je od nich očekáváno, musí se učit.	Účastníci vzdělávání se učí to, co potřebují, resp. Chtějí vědět.	Edukační programy navazují na biografickou historii účastníků a reflektují jejich zkušenosti.
motivace	Vnější motivace.	Vnitřní, ale i vnější motivace.	Vnitřní motivace.
Cíle vzdělávání	Získávání znalostí a dovedností pro budoucnost a uplatnění na trhu práce. Směr: do budoucnosti („bude“).	Nejlépe návaznost na možnost bezprostředního praktického použití. Směr: do přítomnosti resp. Blízké budoucnosti („je“).	Integrace zkušeností, zážitků, dosažení moudrosti a vyrovnanosti. Směr: návrat do minulosti („bylo“)

Obr. 2 Tabulka srovnání aspektů pedagogiky, andragogiky a geragogiky (Špatenková & Smékalová, 2015, 21 str.)

Cílem geragogiky je v tom nejširším slova smyslu hledání nebo lépe řečeno nalézání umění žít a stárnou.

⁴⁶ ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L., *Edukace seniorů – geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, str. 21, 232 str. ISBN 978-80-247-9917-9

5.1.2 Cíl, funkce a podmínky edukace seniorů

Edukaci lze chápat v užším slova smyslu pojetí geragogiky. Cílem edukace seniorů je rozvoj schopností, doplnění znalostí a rozvoj osobnosti. Nelze tedy cíl chápat jako možnost získat vědomosti a dovednosti, které by byly předpokladem pro výkon. „Cílem edukace je podpořit seniory ve stálém učení a dalším vzdělávání.“⁴⁷

Funkce edukace seniorů byla rozdělena na základě dvou hledisek:

- ***podle primárního cíle výchovy a vzdělávání***

- *vzdělávací – primárně zaměřené na získávání poznatků, informací, osvojování dovedností,*
- *kulturně kultivační – neustálé rozvíjení osobnosti pomocí kultury, koníčků apod.,*
- *sociálně psychologické – zaměřené na udržení přiměřené kvality života v oblasti sociálních vztahů a psychického rozvoje a na činnosti přispívající k prevenci, odhalování a přizpůsobení se omezením, které jsou se stárnutím spojeny.*

- ***podle jeho specifického zaměření***

- *preventivní – různá opatření a aktivity, které za předpokladu, že jsou prováděny s předstihem, pozitivně ovlivňují průběh stárnutí a kvalitu života ve stáří,*
- *anticipační – aktivity zaměřené na pozitivní vyladění člověka v jeho budoucích změnách struktury života,*
- *rehabilitační – znovuoobnovování a udržování fyzických a duševních sil,*
- *adaptační – zabezpečuje rovnováhu mezi organismem člověka a prostředím, v němž žije,*
- *posilovací (stimulační) – přispívá k rozvoji zájmů, potřeb a schopností seniorů, k podpoře jejich aktivity,*
- *komunikační – zabezpečuje, aby senioři zůstávali i ve vyšším věku v živé a aktivní komunikaci se svým okolím a jeho prostřednictvím s celou společností,*
- *kompenzační – nahrazuje případný úbytek sociálních kontaktů a ztrátu profesní role,*

⁴⁷ ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L., *Edukace seniorů – geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, str. 35, 232 str. ISBN 978-80-247-9917-9

- *aktivizační – začlenění do společnosti a udržení fyzického a duševního zdraví, pocitu důstojnosti a životní spokojenosti,*
- *relaxační – kultivované trávení volného času,*
- *mezigenerační porozumění – prohloubení mezigeneračního porozumění a vliv na prevenci napětí mezi generacemi.⁴⁸*

„Pro některé ještě stále vstup do vysokoškolské posluchárny zahlučuje celoživotní lítost nad tím, že se na vysokou školu z nějakých důvodů nedostali dříve. Jiným se daří najít při studiu přátele. Už jen pravidelná docházka na přednášky vhodně člení pustotu osamělého života. Zkoušky zase posilují sebevědomí. A zvyšují úctu vnoučat k prarodičům, kteří ještě při svém věku ob stojí ve studiu na vysoké škole.“

Účastnice vzdělání, 64 let⁴⁹

Specifikace edukace

V posledních letech byly prováděny výzkumy, pomocí jejichž výsledků bylo prokázáno, že:

10 % z toho, co slyšíme, jsme schopni si zapamatovat

15 % z toho, co vidíme, jsme schopni si zapamatovat

20 % z toho, co současně slyšíme a vidíme, jsme schopni si zapamatovat

40 % z toho, o čem hovoříme, jsme schopni si zapamatovat

80 % z toho, co prožijeme nebo děláme, jsme schopni si zapamatovat

90 % z toho, co se snažíme naučit jiného, jsme schopni si zapamatovat

Tato procenta schopnosti jsou platná pro všechny věkové skupiny. Pro seniory pak až dvojnásobně, kdy je důležité brát na zřetel jejich životní příběhy. U seniorů dochází k upevnění stereotypů. Osoby vyššího věku nemají snahu a mnohdy ani nechtějí stereotyp měnit, a proto se jejich proces učení liší od procesu učení v mládí. Samotné učení se něčemu novému je kriticky přijímáno jako nepotřebné a tím dochází k obtížnému osvojení. Takové osoby jsou schopny se naučit praktické věci, které navíc mají pro ně

⁴⁸ PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ R. *Gerontagogika - Úvod do teorie a praxe seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 92 s. ISBN 80-244-0879-1

⁴⁹ ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L., *Edukace seniorů – geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, str. 36, 232 str. ISBN 978-80-247-9917-9

logickou strukturu. Jedná se tedy o převládání schopnosti dlouhodobé paměti, která se chová výběrově, nad krátkodobou, která vlivem vysokého věku přestává fungovat. Mechanická paměť je vlivem toho zhoršená, a proto je nezbytné se zaměřit na využití logicko-smyslových výukových programů. „Velkou měrou mohou pomoci správně zvolené metody výuky – převážně metody dialogické, řešení problémových situací a výcvikové metody.“⁵⁰

Obsah vzdělávacího programu je nejdůležitějším prvkem, máme-li za cíl edukaci seniorů. Nemůže být nahodilý, ale musí reflektovat na cíle edukace a brát v potaz potřeby seniorů. Pro potřeby edukace jsou níže uvedeny některé zásady, jejichž nezbytnost je důležitá při vzdělávání seniorů v oblasti prevence kriminality:

- *Starší člověk potřebuje k pochopení nového svůj vlastní způsob a vlastní tempo.*
- *Výuku je třeba zařadit na vhodnou denní dobu (nejvhodnější čas je mezi 9.30–11.30 a 15.30–17.00).*
- *Starší člověk potřebuje mít k dispozici přehledné a názorné písemné informace.*
- *Příliš mnoho informací najednou nezvládne senior přijmout, je třeba je rozdělit na několik částí.*
- *Při výuce a vzdělávání seniorů je třeba objevit jejich schopnosti a opírat se o jejich možnosti a dovednosti.*
- *Je třeba vyjadřovat se pomalu a srozumitelně a ptát se, zda jsme to řekli tak, aby nám rozuměli.*
- *Při nácviku používání nových pomůcek je nutné jednotlivé kroky opakovat a dbát na to, aby je senior sám zkoušel. Jedině tak odnaučíme chyby v prvopočátku. Každý krok má svůj význam, je třeba ho řádně objasnit, aby jednotlivé úkoly na sebe navazovaly.*
- *Není vhodné dávat seniorovi příliš mnoho úkolů najednou.*
- *Po starém člověku nelze chtít, aby se učil nazpaměť. Naučené je nutné opakováním uložit do dlouhodobé paměti.*
- *Starý člověk potřebuje znát limity svých možností, vědět, proč něco dělá a k čemu to vede.*

⁵⁰ PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ R. *Gerontagogika - Úvod do teorie a praxe seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. str. 31, 92 str. ISBN 80-244-0879-1

- *Senior potřebuje za svou snahu a píli ocenění. Pocit úspěchu přináší motivaci ke zvládnání dalších úkolů.*

Zvolíme-li správný přístup, senior sám v sobě objeví nové schopnosti a přesvědčení, že nikdy není pozdě chtít něco dokázat.⁵¹

5.1.3 Vzdělávací programy, zaměřené na seniory, v České republice

Jak definovat poslání pro vzdělání seniorů? Hlavním úkolem organizací či školských zařízení by mělo být oslovování cílové skupiny, tak jako je tomu při náboru nových policistů formou přednášek ve školách. Edukační proces je třeba neomezovat na první třetinu života. V produktivním věku neboli věku, kdy člověk utvrzuje své postavení v životě, vyhledává školu v případě potřeby pro zaměstnání a vytvoření si možnosti mít lepší práci. V důchodu má jen málo lidí motivaci ke studiu. Komise UNESCO v roce 1972 vytvořila a předložila dokument s názvem „Learning to be“ [„Učit se být“], v němž byla touto komisí představena doporučení pro vzdělávání dospělých. Hlavním doporučením bylo umožnění každému pokračovat ve vzdělávání během celého života. Vzdělání je zde chápáno jako základní stavební kámen společnosti neboli člověka, neboť učení a poznání je smyslem života. V roce 1996 byl vydán jeden z mnoha mezinárodních dokumentů a politických strategií, v ČR známý jako „Bílá kniha“. V tomto dokumentu je navrhován systém, jehož cílem je uznat znalosti a dovednosti jako prvek pracovní mobility v rámci Evropské unie. Ať už šlo o dokument právě uvedený nebo jiný z mnoha uveřejněných, jejich cílem bylo prosadit vzdělávání v každém věku. Pro cílovou skupinu seniorů je důležité, že schopnost učit se zůstává podle vědců zachována v každém věku, tedy i po šedesátce či osmdesátce.

Příklady vzdělávacích programů pro seniory v České republice:

Uvést v této bakalářské práci aktivity, které jsou aktuálně v České republice nabízeny seniorům, by pravděpodobně rozsahem překročilo možnosti této práce. Téměř v každém větším městě, ale i vesnicích, je vytvořen nějaký klub seniorů, který pro své členy připravuje různé programy nebo přednášky. Nejznámější organizací je zřejmě sdružení s názvem „Život 90“. Toto sdružení pořádá velmi pestrou škálu aktivit zahrnující

⁵¹ KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 208 s. ISBN 978-80-247-2169-9

jak pohybové, jazykové, tvůrčí tak i paměťové. Velmi kladně lze hodnotit, že toto sdružení pořádá také vycházky a výlety.

Za zmínku určitě stojí finanční podpora Ministerstva vnitra, která dává všem projektům s cílem edukace seniorů možnost čerpat dotace. Přehled o projektech je k nahlédnutí na stránkách Ministerstva vnitra v tzv. „**Příručky dobré praxe – Mezioborovým vzděláváním ke zvýšení bezpečnosti seniorů.**“ *„Tato příručka obsahuje tematicky zaměřené modelové projekty, to znamená, že obdobné projekty již byly zrealizovány či stále ještě probíhají v řadě měst a obcí pod stejným či podobným názvem. Vybrané projekty mají velmi pozitivní reference a lze je využít i v dalších regionech a lokalitách.“*⁵²

Nejvýznamnějším a zcela určitě nejznámějším konceptem je Univerzita třetího věku. Jde o vzdělávání určené zájemcům nad 50 let věku a jde o vzdělání na vysokoškolské úrovni. Tím, že tento koncept nabízí učení na tak vysoké úrovni, odlišuje se od ostatních forem vzdělávání. Univerzita třetího věku byla poprvé založena na Univerzitě sociálních věd v Toulouse a to již v roce 1973. Podnětem pro založení této univerzity byla reakce na generační konflikty. První univerzitou tohoto typu se pak v roce 1986 stala Univerzita v Olomouci, kde je studium rozloženo do třech let. První ročník je ve formě přednášek ze všech oblastí společensko-vědních oborů a v druhém roce se posluchač rozhodne k výběru specializace.

Oproti univerzitě existují také akademie, které se od univerzit liší pouze v zastřešení. Jde-li o zastřešení vysokou školou, hovoříme o univerzitě, a je-li pořadatelem nějaká organizace, pak se jedná o akademii. Tématem vzdělání může být téměř cokoli, např. návody pro tvorbu výrobků.

Jakákoli forma vzdělávání určitě zmenšuje riziko viktimizace, protože udržuje kognitivní schopnosti a schopnosti adaptační na stále vyvíjející se společnost a v zásadě se tak jedná o primární prevenci z hlediska kriminogenních situací.

⁵² *Příručka dobré praxe.* [online]. [citace 2018-02-15]. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/prirucka-dobre-praxe.aspx>

5.2 Legislativní prevence

Legislativní prevence? Měla by to být prevence, která vychází ze samotných právních aktů České republiky, tudíž z platných zákonů. Z pohledu bezpečnosti by takovou prevencí měl být účel trestu, který byl do 1. 1. 2010 definován v tehdejší trestním zákoně č. 140/1961 Sb. v ustanovení § 23 odst. 1, ve znění:

§23

*(1) Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.*⁵³

Současný Trestní zákoník (z.č. 40/2009 Sb.), účel trestu v juristickém vymezení neupravuje, respektive není v něm výslovně vyjádřen. „Autoři kodifikovaného trestního zákoníku dospěli k závěru, že vymezení účelu trestních sankcí bude ponecháno trestní nauce a v zákoně je nahrazeno promítnutím obecných zásad trestání do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích.“⁵⁴

Ať už se na toto zákonodárce dívá jakkoli, trest a jeho výše by měla být nejvyšším druhem prevence. Podíváme-li se však na statistiku spáchané trestné činnosti obecně, ptáme se, zda vůbec mají osoby dopouštějící se trestné činnosti strach z trestů, které jsou v současné právní úpravě uvedené? Zda je plněn účel, který dnešní tresty obsahují, a který bezesporu je vést pachatele k jeho nápravě a působit na ostatní členy společnosti odstrašujícím příkladem. Ať už tedy plní tresty svůj účel nebo ne, pravdou zůstává, že jsou formou legislativní prevence, ale také je pravdou, že kriminalita je stále dosti vysoká.

5.2.1 Zákon o obětech trestných činů

Senát České republiky v lednu roku 2017 schválil vládní novelu týkající se zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. V tomto zákoně je zpracován pojem „zvlášť zranitelná oběť“. Pojem „oběť“ byl vysvětlen již v kapitole o viktimologii. V uvedeném

⁵³ ČESKO. *Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon.* [online]. [citace 2018-02-20]. Dostupné z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-140>.

⁵⁴ VICHEREK, R. *Účel trestu.* [online]. 22.3.2013 [citace 2018-02-20]. Dostupné z <http://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu--89770.html>

zákoně je však definován uvedený pojem o zvlášť zranitelné oběti a to v ust. § 2 odst. 4 pod písmeny a) až d). Pro účely této práce bude interpretováno pouze písm. b), které se týká seniorů.

Ustanovení § 2 odst. 4 písm. b) z.č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, zní: *„Zvlášť zranitelnou obětí se rozumí osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy.“*⁵⁵

Přijetím tohoto zákona, jakož i právě uvedené změny, došlo tedy k označení osob vysokého věku za oběti zranitelnější nežli člověka vitálního, dospělého. Bohužel tento zákon nijak zvlášť neupravil vztah mezi pachatele, takto označeným seniorem a uložením trestu tak, aby došlo k prevenci, neboli zastrašení pachatele spáchat trestný čin na osobě zákonnou normou označenou tímto typem zranitelnosti. Společnost by v takovémto případě čekala, že spácháním kriminálního činu na seniorovi bude zákonem postižitelná přinejmenším o 1/3 vyšším trestem, nežli je tomu u ostatních obětí.

Označením seniorů neboli osob vysokého věku, za oběť zvlášť zranitelnou, bylo docíleno pouze zvýhodnění v rámci vedení trestního řízení a to zejména u přiznání speciálních práv např.: právo na bezplatnou odbornou pomoc, právo na zabránění kontaktu s pachatelem, právo na ochranu při výslechu nebo podání vysvětlení či právo na zastupování zmocněncem bezplatně nebo za sníženou cenu.

5.3 Prevence ze strany PČR

Téměř každý provádí „malou“ prevenci formou přednášky, když upozorňujeme naše dědečky nebo babičky v rodině, nebo okolí. Upozornění se týká různých nebezpečí, která jsou možná starší než naši rodiče nebo prarodiče, ale také nebezpečí, která na naše zploditele cíhají v moderním technickém světě. Podáváme určitá laická doporučení, která by měla dodržovat. Takřka každá může po prostudování pár volně dostupných materiálů

⁵⁵ ČESKO. Zákon číslo 45/2013 Sb. ze dne 30. ledna 2013, o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) – čerpáno z Automatizovaného Systému Právních Informací – ASPI

působit preventivně. Nejčastěji tento úkol předávání preventivních informací formou přednášek či brožur (příloha č. 1) přebírá policie a to jak státní, tak i městská.

Setkání se seniory jsou ze strany policie realizovány formou přednášek a besed. Tyto akce jsou pořádány v klubech seniorů, domovech pro seniory, kulturních centrech a podobných zařízeních, jak mi potvrdila mluvčí policie nrap. Hana Kroftová z Oddělení tisku a prevence při Krajském ředitelství policie Plzeňského kraje.

Policisté z uvedených oddělení tisku a prevence seznamují seniory včetně ostatních posluchačů s aktuálními formami a skladbou trestné činnosti, která je na nich páchána, informují je o dostupných a jednoduchých metodách zajištění bezpečnosti osob a majetku. Nechybí ani vyhodnocení zkušeností samotných posluchačů, jejich analýza a vyvození závěru a poučení.

V rámci zjištěných poznatků ohledně vzdělávání seniorů je při přednáškách využíváno, pokud je to možné, všech smyslů posluchačů, k čemuž také pomáhají prezentace na PC, promítání DVD s projekty jako je např. „(Ne)bezpečný věk“ (příloha č. 2.), jež je rozdělen do několika kapitol např. „Příležitost děla zloděje“, „Někdo je za dveřmi“ či „Možná přijde i podvodník“.

Předávána doporučení seniorům je nutné opakovat a připomínat. K tomuto slouží právě zpracované brožury či jiné informační materiály s předmětnou tematikou. Tyto materiály ve svém důsledku sledují jediný cíl, a tím je připomínat opatrnost a bezpečnostní zásady.

5.4 Televizní reklama jako úspěšná forma prevence

Ať se nám to líbí nebo ne, propagace každý den působí na každého. V televizních programech je denně promítnuto na tisíce reklam. Ať už maminka vítající každý flíček s úsměvem na oblečení svých dětí, protože používá jedinečný prací prášek, tak i zázračný lék na chřipku, který její propuknutí potlačí dříve, nežli propukne. V rozhlasových stanicích nás prodejci lákají na úžasné výprodeje v nedalekých nákupních centrech nebo na internetu, kde zhlédneme téměř denně okolo 70 reklamních spotů. V čem ale spočívá ono kouzlo reklamy?

Nejstarší a nejznámější model reklamy v tzv. hierarchie účinků reklamy je model AIDA, který vznikl na přelomu 19. a 20. století v Americe. Název vychází z anglických slov desire, interest, attention, action. Jde o popis procesu fungování ideální reklamy ve

čtyřfázovém procesu, tak jak popisuje Martin Hudec ve svém článku „Jak působí reklama?“⁵⁶

1. fáze - Attention (pozornost)

Jde o fázi, jejíž cílem je dát cílové skupině vědět o své existenci, upoutat jejich pozornost, aby se chtěli dozvědět o nabídce více. K tomuto se používají výrazné grafické prvky, fotografie a poutavé nadpisy. Tyto kombinace mají zaujmout a přilákat pohled sledujícího.

2. fáze - Interest (zájem)

Vychází z předpokladu úspěchu předchozí fáze. Jsme-li natolik zaujati, že se rozhodneme věnovat reklamnímu spotu více pozornosti, jsou nám předloženy další a mnohem obsáhlejší informace. Cílem této fáze je předložit, jak produkt usnadní život, v čem je jeho unikátnost a proč do něho investovat.

3. fáze - Desire (touha)

Zde se reklama zaměří na aktivní chtění produkt koupit. Reklama tedy musí vzbuzovat silnou motivaci k samotné koupi. K tomuto jsou např. využívána zvrzení jako „akce končí 30. července“ nebo „do vyprodání zásob“ či „limitovaná edice“. Cílem je tedy popohnat zákazníka, diváka nebo posluchače k akci produkt pořídit dříve, než bude vyprodán.

4. fáze - Action (akce)

Usnadnit cestu! To je cílem poslední fáze. Jsme-li reklamou tolik zaujati, prahneme po produktu, je nám nabídnuto „usnadnění cesty“ k nákupu. Prostředkem jsou věty typu „Zavolejte ihned“. Na internetu jsou k tomuto využívána různá tlačítka s výzvami jako „Chci se přihlásit“ nebo „Klikněte pro více informací“.

Uvedený postup je sice cílen na prodej výrobků, služeb či jiných nabídek, ovšem praxe ukázala, že má smysl. Podobného protokolu se pak v roce 2016 chytlo Ministerstvo dopravy ČR. Ve spolupráci s dopravními experty připravili kampaň s názvem „Nemyslíš-

⁵⁶ HUDEC, M. *Jak působí reklama?* [online]. 1.12.2016 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <http://psychologieprokazdeho.cz/clanky/2016/prosinec/jak-pusobi-reklama/>

zaplatíš“. Společně se shora uvedeným protokolem využili i metod, při kterých je snaha ovlivnit chování negativním působením, respektive vyvoláváním negativních emocí.

Pakliže je cílem společnosti ochránit bezpečnost a plynulost silničního provozu, proč ne i naše spoluobčany seniorského věku. Máme-li problémy s narůstajícím počtem případů trestné činnosti na těchto jedincích a často jejich neopatrností, spatřuji jako jednu z možností prevence, natočit reklamní spoty s touto problematikou. Vycházíme-li z předpokladu, že strach ze smrti je nejsilnějším motivem k životu, tak jako je to u videí kampaně „Nemyslíš, zaplatíš“, u seniorů by tomu nebylo jinak.

Bydlím s prarodiči a je jedno, zda je dopoledne, poledne, odpoledne nebo večer. Téměř celý den sleduji televizi a informuji mě o každém příběhu v seriálu, novém pořadu či zajímavé reklamě. Věřím, že většina dnešních důchodců takto tráví svůj den – u televize. Proto je spot s tematikou prevence proti trestné činnosti na seniorech jednou z nejlepších možností prevence, neboť nikam nemusí jet, mohou sedět doma, kde se cítí nejlépe a vzhledem k jejich dychtivosti po něčem novém, takovou to reklamu nepřepnou.

Reklama by v každém případě měla obsahovat smrt. Tak jak je tomu i ve zmíněné kampani Ministerstva dopravy. Je jedno, zda by reklama vycházela z bytu seniora, na něhož by někdo zazvonil a dožadoval se vpuštění do bytu pod nějakou legendou nebo zda by se jednalo o loupežný motiv na ulici v místech bez výskytu osob. Při zpracovávání tematiky a scénáře je zapotřebí vycházet ze zjištění o životě důchodců, jejich motivaci k určitému jednání a dalším důležitým faktorům.

6 ÚVAHY DE LEGE FERENDA

6.1 Implementace pojmu “zvlášť zranitelná oběť” do vybraných SKPTČ

Nad touto úvahou “de lege ferenda” je prostor, jak vhodně rozšířit použitelnost již zmíněného pojmu “zvlášť zranitelná oběť” pro soudní praxi při ukládání trestu, kde byla obětí osoba vysokého věku. Možností je, tento pojem implementovat do vybraných skutkových podstat trestných činů (dále jen “SKPTČ”) a označit jej za okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby v řízení o některých zločinech a zvlášť závažných zločinech, které jsou definovány následovně:

§ 14

Přečiny a zločiny

(1) Trestné činy se dělí na přečiny a zločiny.

(2) Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

(3) Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvlášť závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.⁵⁷

Jednalo by se o implementaci pojmu do Skutkových podstat nejzávažnějších a nejčastěji páchaných na seniorech, jakými jsou:

- Vražda
- Loupež
- Úmyslné ublížení na zdraví
- Nebezpečné vyhrožování
- Vydírání
- Útisk

⁵⁷ ŠÁMAL, P. Trestní zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 131, 3285 str. ISBN 978-80-7400-109-3

- Krádež

Pro demonstraci takovéto implementace budu myšlenku demonstrovat na níže uvedeném a upraveném znění skutkové podstaty trestného činu vraždy, který již byl popsán v kapitole č. 4.

Vražda

(1) *“ Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let. “*

(2) *“ Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let. “*

(3) *„Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2*

a) na dvou nebo více osobách,

b) na těhotné ženě,

c) na dítěti mladším patnácti let,

d) na zvlášť zranitelné oběti podle jiného zvláštního předpisu (s odkazem na ust. § 2 odst. 4 písm. b) z.č. 45.2013 Sb., o obětech trestných činů)

đ) e) na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci,

e) f) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,

f) g) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,

g) h) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,

h) i) opětovně,

í) j) zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, nebo

ř) k) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.“

(4) *„Příprava je trestná.“*

Uvedenou aplikací by čin, který byl spáchán na osobě vysokého věku, byl jasným preventivním způsobem, jak společnosti sdělit, že OČTŘ nemusejí (tak jak je tomu ve většině vražd na seniorech) nutně prokázat úmysl získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch, jak je tomu u okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby v písm. j) shora uvedené SKPTČ. Neznamena to však, že by OČTŘ skutečnosti ohledně kvalifikace písm. j) neprověřovali. Obdobným způsobem by se tak pojem vložil do ostatních, vhodně vybraných SKPTČ, což by vedlo ke zvýšení míry legislativní prevence.

6.2 Zrušení nutnosti souhlasu poškozeného (seniora) s trestním stíháním

U trestných činů, které jsou taxativně vyjmenovány v ust. § 163 trestního řádu a za splnění dalších zákonných podmínek, lze zahájit trestní stíhání, popřípadě v něm pokračovat, pouze se souhlasem poškozeného. Tato myšlenka „de lege ferenda“ pracuje se zjištěním týkající se zejména psychických změn ve stáří. V daném případě by se tak týkala situací, kdy je pachatel trestného činu na seniorovi blízkým obětí, partnerem nebo druhem. K takovým trestným činům se řadí např. ublížení na zdraví, omezování osobní svobody, vydírání, porušování domovní svobody, sexuální nátlak, znásilnění, nebezpečné vyhrožování, podvod aj.

Zavedením uvedené změny by došlo nejen ke zjednodušení celého řízení, ale zejména k působení na vývoj budoucí kriminality vůči seniorům, která je přinejmenším alarmující. Zavedení tohoto by jednoznačně naplnilo také účel trestu: preventivně působit na společnost. Poklesly by tak zcela nepochybně případy trestné činnosti páchané ze strany potomků na seniorech, u kterých za současné právní normy „de lege lata“ nelze bez souhlasu zahájit trestní stíhání. Ačkoli si uvědomuji kolizi s Ústavním právem, je v daném případě na pováženou, zda ochrana života a zdraví je přednější, nežli možnost odpouštět v kruhu rodinném.

7 KAZUISTIKA

Cílem kauzální práce je nejen dokumentovat a potvrdit potřebu odborné přípravy a specializace policistů pracujících na úseku problematiky seniorů, či policistů pracujících na služebních místech, kde při výkonu práce se seniory jako oběťmi přicházejí do kontaktu, ale také podpořit zpracovanou teoretickou část této bakalářské práce včetně závěru. Motivem v uvedené kazuistice je bezesporu majetkový prospěch. Cílovou skupinou obětí jsou právě senioři, u nichž došlo, ať už jejich přispěním nebo jen v důsledku času (ne zcela neovlivnitelným procesem fyzických a psychických změn) ke zvýšení viktimnosti a viktimizace.

Níže popsáný případ trestné činnosti paní Stodolové (ze série vražd a loupežných přepadení manželů Stodolových na seniorech) lze bezesporu označit za zruďné jednání, a protože svým obsahem reflektuje na tuto bakalářskou práci, vybral jsem následující skutek.

Případ

„Dne 17. 8. 2002 oznámil na Okresní ředitelství Policie ČR (OŘP) v Jindřichově Hradci Oldřich Čondl, že našel v jejich rodinné vile v Kardašově Řečici svoji 78letou matku Marii Čondlovou zavražděnou. Na místo se dostavily výjezdové skupiny OŘP a Správy jihočeského kraje Policie ČR v Českých Budějovicích společně se soudním lékařem.“

„V přízemí byla ve svém pokoji nalezena mrtvola Marie Čondlové. Obě ruce měla přivázané látkovými pásky k opěrkám křesla, přes hlavu přehozený povlak na polštář, v ústech látkový roušek, kolem krku tři škrtidla z pruhů látek a koženkového pásku, která nebyla utažena. V horní části hrudníku byly patrné čtyři bodnořezné rány do srdce a plic a vzadu na hlavě další zranění. Vražedný nůž s délkou čepele 21 cm byl později nalezen umytý na horní části kuchyňské linky. Poblíž zemřelé byl na zemi pohozený podélně prasklý dřevěný váleček na válení těsta.“⁵⁸

Ihned po nálezu zemřelé bylo provedeno šetření, při němž bylo zjištěno, že poškozená žila v rodinné vile, a to společně se svým synem Oldřichem. Tento dům

⁵⁸ Interní periodikum Policie České republiky

využívali k podnikání. Přízemí bylo upraveno jako ubytování pro návštěvníky. Při ohledání bylo dále zjištěno, že byla odcizena finanční hotovost ve výši 25.000,- Kč.

Kriminalisté vyšetřující uvedenou vraždu sestavili několik vyšetřovacích verzí. V jedné z nich přicházelo v úvahu, že by hrůzný čin mohl spáchat syn zavražděné. Tato vyšetřovací verze byla však během několik hodin zamítnuta. Na dobu odpovídající smrti, která byla stanovena na den 15. 8. 2002 v odpoledních hodinách (stanovené soudním lékařem), měl syn zemřelé alibi.

Další verze byla spjata se samotným podnikáním, a tedy s ubytováním hostů. Pro kriminalisty však nebylo jednoduché tuto další vyšetřovací verzi vyloučit, neboť nebyla řádně vedena kniha ubytovaných. Později, zejména šetřením po obci, bylo zjištěno, že posledními hosty byly dvě rodiny. Tyto byly prověřeny, přičemž bylo zjištěno, že odjeli z domu zemřelé dne 14. 8. 2002. V samotný den oznámení byla paní Čondlová viděna v obci, a to i při nákupu v místním obchodě.

Následně byla největší pozornost upřena na svědectví týkající se pobytu neznámé ženy, která byla v domě paní Čondlové viděna sama tři dny před nalezením oběti. Jedna z kamarádek oběti hovořila o tom, že byla navštívit dne 14. 8. 2002 paní Čondlovou. V odpoledních hodinách, kdy k ní přišla, seděla paní Čondlová společně s neznámou ženou u ní v kuchyni u stolu. Po jejím příchodu se však neznámá žena zvedla a z místnosti odešla. Dále se jí paní Čondlová zmínila, že k ní žena přišla požádat o možnost ubytování, přičemž paní Čondlovou obeznámila se svojí svízelnou situací. Paní Čondlová jí označila jako chudinku. Podle tvrzení neznámé ženy přijela z Prahy, kdy v Praze byla zastižena povodní a zde v Kardašově Řečici se má setkat se svojí sestrou. Na základě spolupráce s uvedenou svědkyní byl sestaven portrét neznámé ženy.

Pomocí časového snímku výskytu a pohybu zemřelé, bylo zjištěno, že dne 15. 8. 2002 paní Čondlová nakupovala v místním obchodě potraviny, které pro ní nebyly běžné. Jednalo se o uzeniny, které podle zjištění paní Čondlová nejedla. Z uvedeného vyplývalo, že musela mít hosta v domě (při ohledání nebyly žádné potraviny nalezeny).

Vyhodnocením obdobné trestné činnosti na území České republiky se kriminalisté dostávají k případům v souvislosti s vyšetřováním manželů Stodolových. Navíc motiv a způsob usmrcení oběti byl v mnoha ohledech stejný. Následným výsledkem podezřelé Dany Stodolové bylo zjištěno následující.

Ve středu dne 14. 8. 2002 přijela náhodně vlakem přes Svitavy do Jindřichova Hradce, kde se informovala na možnost ubytování a byla jí doporučena Kardašova

Řečice. Po příjezdu do této obce se vyptávala na ubytování v prodejnách potravin a obuvi, v restauraci nedaleko autobusové zastávky, a ještě několika lidí po cestě.

„Na základě informací od občanů dorazila až do vilky paní Čondlové, které vyprávěla o svých problémech: že má byt v Praze, který byl poškozen právě prošlou povodní. Paní Čondlová, která byla jinak značně nedůvěřivá, ji vzhledem k údajně prožitému neštěstí ubytovala v pokoji vedle kuchyně. Ve čtvrtek 15. 8. 2002 odešla paní Čondlová do obchodu nakoupit potraviny (koupila uzeniny, které nikdy před tím nekupovala), a když se kolem poledne vrátila domů, našla Stodolovou, jak jí prohledává věci. Ta ji ihned fyzicky napadla, svázala jí ruce a nohy, posadila na židli v kuchyni a snažila se od ní zjistit, kde má v domě uschované peníze, případně jiné cennosti. Protože jí to přepadená žena nechtěla říci, přiškrcovala jí útočnice dámským šatovým páskem z umělé hmoty, který jí omotala kolem krku. Takto s jejím týráním pokračovala až do odpoledních hodin. Nakonec ji odvedla do vedlejšího pokoje. Při odchodu z kuchyně si vzala váleček, který ukryvala za zády. Vypověděla, že po příchodu do pokoje poškozenou dvakrát udeřila tímto válečkem do hlavy, až se váleček rozlomil. Zde částečně omráčenou, ale stále vnímající ženu posadila do křesla a ruce jí přivázala k opěradlům. Stále se jí pokoušela přinutit k prozrazení, kde má v domě uloženy peníze. Protože se však od ženy nic nedozvěděla, a ta jí navíc vyhrožovala, že vše ohlásí policii, rozhodla se, že ji usmrtí. Do úst jí vsunula látkový roubík, aby nemohla volat o pomoc, došla si do kuchyně pro nůž, vrátila se nazpět a čtyřikrát ji bodla do hrudníku. Rány nožem o délce čepele 21 cm byly vedeny takovou silou, že pronikly plícemi a srdcem až k páteři. Při těchto útocích se podle výpovědi Stodolové, křeslo s obětí téměř převrhlo. K úplnému převržení křesla nedošlo jen proto, že opěradlo narazilo na válečku za ním. Po vraždě začala uklízet všechny stopy, které v domku zanechala a jež by mohly vést k jejímu odhalení. Vytřela podlahu, otřela všechny předměty, kterých se během napadení dotkla, umyla vražedný nůž a položila ho na horní část linky, aby nebyl vidět.“⁵⁹

Jednání Dany Stodolové bylo soudem kvalifikováno jako trestný čin vraždy podle ust. § 219 odst. 1, 2 písm. b), c), h) tr. zákoníku, spáchaný ve vícečinném souběhu s trestným činem krádeže podle ust. § 247 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku, ve znění pozdějších novel a doplňků.

⁵⁹ Interní periodikum Policie České republiky

ZÁVĚR

V této bakalářské práci s názvem “Senior jako oběť trestného činu” byla přiblížena problematika trestné činnosti na seniorech a úzce vymezen a vysvětlen vztah seniora a trestného činu. Je bezesporu zásluhou vědního oboru viktimologie, že se zájem veřejnosti, zákonodárců a ostatních státních orgánů obrací na oběti trestných činů a snaží se vyrovnat práva pachatele a oběti. Do nedávna byla oběť oproti pachateli v nevýhodě, neboť se zrak upíral pouze na “chudáka” odsouzeného, jeho nelidské podmínky ve výkonu trestu apod.

Tato práce teoreticky vymezila co je stářím a koho lze označit ze seniora, dále přiblížila pochopení chování seniorů v reálném světě a důvody, proč jsou jako oběti snadnou “kořistí” pro pachatele trestné činnosti.

Viktimologické pojetí a vyjádření nejdůležitějších aspektů tohoto oboru je návodem ať už pro policisty, rodinné příslušníky či jiné osoby, které jsou v přímém kontaktu s poškozeným seniorem, pro profesionální jednání, vnímání a přijetí vhodného opatření. Cílem viktimologických poznatků je tedy implementace do vhodných prevenčních systémů a tudíž potírání trestné činnosti, která se bezesporu na seniorech za posledních deset let navýšila. Ačkoli tato práce neprezentuje nejčastěji páchanou trestnou činnost na těchto osobách, nelze tento fenomén vyvrátit. Práce byla koncipována na trestný čin vraždy, a to pro pochopení, že krádežemi věcí či peněz, je oběti způsobena bezesporu škoda, ale praxe dokazuje, že ponaučení z toho neplyne. Proto trestný čin vraždy, kde “škodou” je smrt. Smrt je podle mnoha odborníků největší motivací k životu, a proto ve vztahu ke smrti v práci přicházím s myšlenkou prevence formou reklamy, kde by nejpoutavějším momentem byla ona smrt.

Pro podpoření názoru byly vypracovány statistické údaje o počtu vražd, které jsou z pohledu prevence alarmující. Počet vražd na seniorech za období od roku 2010 do roku 2016, jako výsledné číslo nemusí být zaražející, neboť činí pouze 134. V kontextu s celkovým počtem vražd v ČR v uvedeném období však začíná být alarmující, neboť vražd bylo spácháno 1167. A nejvíce mobilizujícím je pak zjištění, že ze 134 vražd je téměř polovina spáchána z důvodů osobních vztahů, nebo-li vztahů rodinných.

Vzhledem k tomuto zjištění jsou vypracovány úvahy *de lege ferenda* (podle budoucího zákona), kde je popsána možnost, jak vhodně upravit v budoucnu trestní zákoník. Změny v těchto úvahách by měli dopad jak na samotné dokazování při vyšetřování, tak i na preventivní účel trestu, neboli vliv na osobu pachatele a společnost.

V důsledku by bylo dáno transparentněji na jevo, že senior je společností vnímán jako osoba, k níž je nutné mít úctu a nikoli ji brát jako slabý článek a cílenou obět'.

Zpracováním této práce jsem si sám rozšířil znalosti v oblasti vědního oboru viktimologie, kterou po prostudování považuji za základ prevence kriminality. Mimo jiné jsem získal cenné informace, s nimiž mohu pracovat nejen v osobním, ale především ve služebním životě. Domnívám se, že pokud by se viktimologie a její poznatky více zaváděli do povědomí lidí, a nejen v seniorském věku, trestné činnosti na seniorech by z velké části ubylo. Minimálním přínosem by pak byl větší pocit bezpečí, a tudíž i lépe prožívané období stáří tak, jak by tomu mělo v moderní společnosti být.

Hlavní i vedlejší cíl práce zpracováním považuji za dosažený.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Tištěné dokumenty:

1. AMÉRY, J. *O stárnutí: revolata a rezignace*. Praha: Prostor, 2008. Střed (Prostor), 176 str. ISBN 978-80-7260-207-0
2. ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 431 str. ISBN 80-86473-86-4
3. ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, 191 str. ISBN 978-80-247-2014-2
4. CHOPRA, D. *Nesmrtelné tělo, nekonečná duše: kvantová alternativa dlouhověkosti*. [2. vyd.]. Praha: Pragma, 2004, 348 str.. ISBN 80-7205-178-4
5. CHOWN, M. *Jaký to nádherný svět: pokus jedince porozumět všemu*. Zlín: Kniha Zlín, 2014, 390 str. Tema (Kniha Zlín). ISBN 978-80-7473-162-4
6. Interní periodikum Policie České republiky
7. JEDLIČKA, V. *Praktická gerontologie: určeno pro zdravotní sestry pracovně zaměřené na nemocné osoby vyššího věku*. 2. přeprac. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1991, 182 str. ISBN 80-7013-109-8.
8. KALVACH, Z.; MIKEŠ, Z. *Základní pojmy – stáří, gerontologie a geriatricie*. In KALVACH, Z.; ZADÁK, Z.; JIRÁK, R. et al. *Geriatricie a gerontologie*. Praha: Grada, 2004, 864 str. ISBN 80-247-0548-6
9. KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 208 s. ISBN 978-80-247-2169-9
10. KONRÁD, Z. et al. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, 219 str. ISBN 80-85981-39-4 (brož).
11. KÜBLER-ROSS, E., HARDO, T., ed. *Přežít svou smrt*. Liberec: Dialog, 2013, 120 str. Tajemství (Dialog). ISBN 978-80-7424-058-4
12. MAZALOVÁ, R. *Efektivní vzdělávání seniorů ve vztahu ke klamavým prodejním praktikám*. Olomouc, 2016, 184 str. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, katedra psychologie. Vedoucí práce Doc. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc.
13. MICHANČOVÁ, S. *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie a vitkimologie*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2009, 87 str. ISBN 978-80-555-0116-1

14. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, 451 str. ISBN 80-7357-026-2
15. PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ R. *Gerontagogika - Úvod do teorie a praxe seniorů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 92 str. ISBN 80-244-0879-1
16. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha : 2006, s. 332. ISBN 80-7367-124-7.
17. STRAUS, J. et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 320 str. ISBN 978-80-7380-124-3
18. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání*, Praha:C.H.Beck, 2009, 3285 str. ISBN 978-80-7400-109-3
19. ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L., *Edukace seniorů – geragogika a gerontodidaktika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, 232 str. ISBN 978-80-247-9917-9
20. VANGELI, B. *Zákon o Policii České republiky: komentář*. Praha: C.H.Beck, 2009, str. 230, 364 str. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-142-0.
21. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. : dospělosti a stáří*. Praha : Karolinum, 2007, 398 str. ISBN 978-80-246-1318-5
22. VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory*. Praha: Grada, 2007, 96 str. ISBN 978-80-247-2170-5.

Legislativní dokumenty:

1. ČESKO. *Úplné znění Ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky* - čerpáno z Automatizovaného Systému Právních Informací – ASPI
2. ČESKO. *Úplné znění Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky* - čerpáno z Automatizovaného Systému Právních Informací – ASPI
3. ČESKO. *Zákon číslo 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009, Trestní zákoník, ve znění pozdějších novel a doplňků* – čerpáno z Automatizovaného Systému Právních Informací – ASPI

4. ČESKO. *Zákon číslo 45/2013 Sb. ze dne 30. ledna 2013, o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)* – čerpáno z Automatizovaného Systému Právních Informací – ASPI
5. ČESKO. *Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon.* [online]. [citace 2018-02-20]. Dostupné z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-140>.

Elektronické dokumenty:

1. BEZOUŠKA, P. ed. *Hlava sedmá: Trestné činy proti životu a zdraví* [online]. In: 12.1.2004 [cit. 2018-01-08]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/489518/clanek/trz.html>
2. ČESKO. *Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon.* [online]. [citace 2018-02-20]. Dostupné z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-140>.
3. *Důchodový věk má nová pravidla. Strop na 65 letech je dopředu zralý na odstřel.* [online]. [citace 2018-01-08]. Dostupné z https://www.mesec.cz/clanky/duchodovy-vek-ma-nova-pravidla-strop-na-65-letech-je-dopredu-zraly-na-odstrel/?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu
4. HUDEC, M. *Jak působí reklama?* [online]. 1.12.2016 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <http://psychologieprokazdeho.cz/clanky/2016/prosinec/jak-pusobi-reklama/>
5. *Příručka dobré praxe.* [online]. [citace 2018-02-15]. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/prirucka-dobre-praxe.aspx>
6. VIDOVIČOVÁ, L. *Kdy končí mládí, kdy začíná stáří a co je mezitím.* [online]. [cit. 2017-12-18]. Dostupné z <http://zpravodaj.genderstudies.cz/cz/clanek/kdy-konci-mladi-kdy-zacina-stari-a-co-je-mezitim>
7. VICHEREK, R. *Účel trestu.* [online]. 22.3.2013 [citace 2018-02-20]. Dostupné z <http://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu--89770.html>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Obr. 1. Mapa administrativního členění jednotlivých krajů České republiky (dostupná z <http://www.camp.cz/Images/mapy/mapa-kraje-620.jpg>)

Obr. 2 Tabulka srovnání aspektů pedagogiky, andragogiky a geragogiky (Špatenková & Smékalová, 2015, 21 str.)

Tab. 1. Počty obyvatel nad 60 a 65 let v jednotlivých krajích České republiky (data z <https://statistics.cz/csu/czso/analyzy-openform--2016>)

Tab. 2. Počty vražd v celkovém přehledu za sledované období

Tab. 3. Počty vražd na seniorech ve věku nad 60 let v ČR po jednotlivých krajích

Tab. 4. Počty vražd podle motivu pachatele na seniorech ve věku nad 60 let

Graf 1. Počty vražd s výsečí sledované skupiny osob za vymezené období v procentuálním vyjádření

Graf. 2. Procentuální znázornění z celkového počtu vražd v letech 2010-2016 po jednotlivých krajích na seniorech ve věku nad 60 let

Graf. 3. Procentuální znázornění počtu vražd podle motivu pachatele v letech 2010-2016 na seniorech ve věku nad 60 let

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: ukázka prospektů, brožur, samolepek

Příloha č. 2: Náhled na obsah DVD nosiče s názvem (Ne)bezpečný věk

Příloha č. 1

Ukázka prospektů, brožur, samolepek

Seniorské desatero

1 Telefonický kontakt cizí osobou
dotyčný se vydává za někoho z příbuzenstva a pod různými záminkami žádá vydání peněz, pro které si má ale přijít někdo z okruhu kamarádů.
RADA: zavolejte příbuzným a ověřte si, jestli opravdu volali.

2 Podomní prodej a různé nabídky v místě bydliště
pachatelé se vydávají za dealery společnosti s elektřinou atd. s jediným cílem: upoutat pozornost a následně odcizit co půjde.
RADA: dejte si na dveře i schránku upozornění, že o podomní prodej zboží a služeb nemáte zájem.

3 Přeplatky v místě bydliště
častý způsob podvodníků; navštíví seniora s tím, že jdou vracet přeplatek za elektřinu, sociální pojištění, plyn apod. Seniorovi následně vysvětlují, že mají bankovku vysoké hodnoty a potřebují ji rozměnit.
RADA: Nevěřte! Žádná instituce u nás neroznáší přeplatky tímto způsobem až do domácnosti.

4 Před cestou mimo byt
zvažte, kam jdete, co tam budete dělat, jak se tam dopravíte a jaká zavazadla jsou nezbytná. Např. taška na kolečkách pachatele nezaujme tolik jako kabelka. Osobní doklady, peníze, platební karty, telefon a léky umístěte nejlépe do ledničky, případně malých taštiček pod oblečením.

5 Cesta domů
Nejčastějším místem útoku při přepadení je okamžik, kdy člověk vstupuje do domu.
RADA: sledujte před bydištěm, zda se k vám někdo nepřítal a nesleduje vás.

6 Výběr z bankomatu
RADA: nepište si na kartu PIN!!! Nenechávejte ani lísteček s číselnou kombinací poblíž karty!

7 Senior na nákupu
především v nákupních centrech si nejenom seniori ukládají své kabelky a tašky do nákupních vozíků. Často je ještě ukrývají pod svoje bundy, které na ně pokládají, aby nebyly vidět.
RADA: buďte obezřetní! Zloději stačí opravdu jen okamžik.

8 Po nákupu
často seniori chodí do různých cukráren či restaurací. Zde dochází k častým krádežím odložených věcí.
RADA: nenechávejte cenné věci v kapsách bund přehozených přes židli. Pozor i na odložené kabelky vedle židle. Nejlepší je uložit si zavazadlo na kln.

9 Cesta na poštu či do banky pro peníze
mnoho seniorů dává přednost osobním výběrům důchodů na těchto místech. Zloději si pak vyhlíží seniory a po cestě zaútočí.
RADA: domluvte se na této cestě s příbuznými či sousedy, ať vás doprovodí.

10 Nabídka pomoci s taškou na schodech
jedná se o častou fintu zlodějí. Nabídnou pomoc s taškou a rychle ji vynesou do vyšších pater, kam není vidět, a po cestě tašku prohledají a odcizí peněženku.
RADA: nedávejte svou tašku z ruky!

**ZAVŘETE
PŘED PODVODNÍKY DVEŘE !!!!**

**NEBUĎTE DŮVĚŘIVÍ !!!!
NEVPOUŠTĚJTE NIKOHO CIZÍHO DO DOMU
A UŽ VŮBEC NE DO BYTU !**

**DŘÍVE NEŽ OTEVŘETE DVEŘE BYTU
PODÍVEJTE SE KUKÁTKEM !**

DVEŘE ZAJISTĚTE ŘETÍZKEM !

PRACOVNÍK PROVÁDĚJÍCÍ ODPOČET NA
ELEKTRINU, PLYN ČI VÝPLATU DŮCHODU
MUSÍ BÝT PŘEDEM OHLÁŠEN A PROKÁZAT SE
PŘÍSLUŠNÝM PRŮKAZEM.

V PŘÍPADĚ, ŽE SE PO DOMĚ POTULUJÍ CIZÍ
PODEZŘELÍ LIDÉ NEBOJTE SE A VYTOČTE
LINKU:

158
POLICIE
ČESKÉ REPUBLIKY

156
MĚSTSKÁ POLICIE
PRAHA

Vytvořila preventivně informační skupina
Policie ČR správy hl. m. Prahy
za finančního přispění Magistrátu hl. m. Prahy

PRA
HA
PRA
GA
PRA
G

**TÍŠŇOVÉ
TELEFONNÍ
LINKY**

- 158 POLICIE ČR**
- 156 MĚSTSKÁ POLICIE**
- 155 ZÁCHRANNÁ SLUŽBA**
- 150 HASIČI**
- 112 INTEGROVANÝ ZÁCHRANNÝ SYSTÉM**

POZOR!
Kdo stojí
za vašimi dveřmi,
PŘEMYSLEJTE.

V případě nebezpečí volejte:
150 Hasiči
155 Záchranářská služba
156 Městská policie
158 Policie ČR
112 Evropské číslo tísňového volání

NEOTVÍREJTE CIZÍM DVEŘI

**BEZPEČÍ
a JISTOTA
pro seniory**

Příloha č. 2

Náhled na obsah DVD nosiče s názvem (Ne)bezpečný věk

Úvodní titulek

Pořadem provází

Nebezpečí odložené kabelky v obchodě

Podomní prodej a trik s rozměňováním

Riziko okradení přímo u bankomatu

Krádeže v dopravních prostředcích

ⁱ Body Mass Index – index tělesné hmotnosti – slouží k ohodnocení naší váhy. Index je závislý na dvou tělesných parametrech, a sice na výšce a váze. $BMI = \text{hmotnost (kg)} / \text{výška (m}^2\text{)}$ 13